

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2016. gada 12. maijā

lietā Nr. 2015-14-0103

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova un Ineta Ziemele,

pēc konstitucionālās sūdzības, kuru iesniedzis Lato Lapsa,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

tiesas sēdēs ar lietas dalībnieku piedalīšanos 2016. gada 6. un 13. aprīlī izskatīja lietu

„Par DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 2. un 6. punkta, 4. panta, 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 2. un 13. punkta tiktāl, ciktāl tie attiecas uz aizdomās turētajām personām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2004. gada 17. jūnijā pieņēma DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likumu (turpmāk – DNS likums), kas stājās spēkā

2005. gada 1. janvārī. Tas grozīts divas reizes – 2006. gada 9. martā un 2010. gada 16. jūnijā.

DNS likuma 1. panta 2. punkts noteic, ka bioloģiskas izcelsmes pēdas ir bioloģiskais materiāls, kas izņemts notikuma vietā, pazudušas personas dzīvesvietā, no cietušās, aizturētās, aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vai tās apģērba, no liķa, kā arī no cita veida lietiskajiem pierādījumiem.

DNS likuma 1. panta 6. punkts noteic, ka salīdzināmie paraugi ir bioloģiskais materiāls, kas ņemts no cietušām, aizturētām, aizdomās turētām, apsūdzētām vai notiesātām personām, no neatpazītiem liķiem, no pazudušu personu bioloģiski tuviem radniekiem (bērniem, vecākiem), lai noskaidrotu bioloģiskas izcelsmes pēdu avotu, identificētu pazudušu personu vai neatpazītu liķi.

DNS likuma 4. pants paredz, ka DNS nacionālajā datu bāzē apkopo un glabā informāciju par DNS profiliem un ziņas par personām, kuras turētas aizdomās, apsūdzētas vai notiesātas, par neatpazītiem liķiem, par Latvijas Republikā pazudušām personām un par bioloģiskas izcelsmes pēdām.

DNS likuma 10. pants noteic, kāda informācija iekļaujama DNS nacionālajā datu bāzē par noziedzīga nodarījuma izdarīšanā aizdomās turēto, apsūdzēto vai notiesāto personu.

DNS likuma 18. panta pirmā daļa noteic, ka DNS profilus un ziņas par aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turēto vai apsūdzēto uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums, DNS nacionālajā datu bāzē glabā 10 gadus no dienas, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi lēmumu vai spriedumu, vai minēto informāciju dzēš no DNS nacionālās datu bāzes pēc tam, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi attiecīgās personas rakstveida iesniegumu (turpmāk – apstrīdētās DNS likuma normas).

DNS likuma 1. panta 2. un 6. punkts, 4. pants un 10. pants šādā redakcijā ir spēkā no 2006. gada 6. aprīļa, kad stājās spēkā 2006. gada 9. marta grozījumi DNS likumā. Aizdomās turētā persona visos norādītajos pantos bijusi minēta no sākotnējās DNS likuma redakcijas spēkā stāšanās.

DNS likuma 18. panta pirmā daļa šādā redakcijā ir spēkā no 2010. gada 20. jūlija, kad stājās spēkā 2010. gada 16. jūnija grozījumi DNS likumā, ar kuriem DNS profilu un ziņu par aizdomās turētajām un apsūdzētajām personām uzglabāšanas termiņš tika saīsināts no septiņdesmit pieciem gadiem līdz desmit gadiem.

Saskaņā ar DNS likumu ir izdoti Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumi Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 620).

Noteikumu Nr. 620 2. punkts noteic: „Bioloģisko materiālu izņem no pazudušu personu tuviem radniekiem, aizdomās turētām, apsūdzētām, tiesājamām vai notiesātām personām par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu un no cietušām personām, kā arī no neatpazītiem liķiem un no vardarbīgā nāvē mirušu personu liķiem.” Savukārt Noteikumu Nr. 620 13. punkts paredz: „Bioloģiskās izcelsmes pēdas noziedzīga nodarījuma vietā, no cietušās vai aizdomās turētās personas vai tās apģērba, no liķa, kā arī no citiem lietiskajiem pierādījumiem izņem Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā” (turpmāk – apstrīdētās Noteikumu Nr. 620 normas). Apstrīdētās Noteikumu Nr. 620 normas šādā redakcijā ir spēkā no to pieņemšanas brīža.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Lato Lapsa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – ir fiziskā persona, kas ar kriminālprocesu virzošās amatpersonas 2014. gada 17. aprīļa lēmumu bijusi atzīta par aizdomās turēto personu kriminālprocesā.

Kriminālprocesu virzošā amatpersona esot sagatavojusi aktu par bioloģiskā materiāla izņemšanu no Pieteikuma iesniedzēja viņa DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē.

Pieteikuma iesniedzējs atteicies izsniegt bioloģisko materiālu, jo viņam neesot uzrādīts lēmums ar bioloģiskā materiāla izņemšanas pamatojumu. Atteikšanās fiksēta minētajā aktā.

Par atteikšanos izsniegt bioloģisko materiālu uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība pēc Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 175.² panta.

Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa 2014. gada 24. septembrī taisījusi spriedumu, izbeidzot administratīvā pārkāpuma lietvedību un izsakot Pieteikuma iesniedzējam mutvārdu aizrādījumu. Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis apelācijas sūdzību, uzskatot, ka apstrīdētās normas nenosaka personai pienākumu izsniegt bioloģisko materiālu. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija noraidījusi Pieteikuma iesniedzēja apelācijas sūdzību un atstājusi spēkā Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedumu. Spriedums stāties spēkā 2015. gada 9. janvārī.

2015. gada 24. aprīlī Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurors pieņēmis lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz to, ka Pieteikuma iesniedzēja izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 30. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzējs vērsies Satversmes tiesā. Viņš uzskata, ka ar apstrīdētajām DNS likuma normām un apstrīdētajām Noteikumu Nr. 620 normām (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas) esot aizskartas viņa pamattiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kuras nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. pantā.

Pieteikuma iesniedzējs, atsaucoties uz Satversmes tiesas paustām atziņām, norāda, ka šīs tiesības aizsargājot indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, vārdu un identitāti, kā arī personas datus un nepieļaujot nepamatotu valsts iejaukšanos indivīda privātajā dzīvē.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka, sagatavojot DNS likuma projektu, neesot analizēta ne tā atbilstība starptautiskajām cilvēktiesību normām, ne iespējamie personu pamattiesību aizskārumi, kādi varētu rasties pēc šā normatīvā akta pieņemšanas. Neesot vērtēts arī tas, vai kādas no likumprojektā iekļauto personu grupu tiesībām netiek nepamatoti aizskartas vai nesamērīgi ierobežotas salīdzinājumā ar sabiedrības kopējām interesēm.

Normatīvajiem aktiem vajagot būt skaidriem, lai to piemērošana neradītu „dažādas negatīvas sekas personām, un lai normatīvo aktu piemērotājiem ir

skaidra sava rīcība”. Nedz apstrīdētās normas, nedz to interpretācija saistībā ar Kriminālprocesa likumu neradot skaidrību par to, kas notiekot gadījumā, kad persona atsakās sniegt bioloģisko materiālu. Līdz ar to „sekas varot būt neprognozējamas – atkarīgas no atsevišķa likuma piemērotāja interpretācijas”.

Neesot ņemts vērā arī tas, ka par aizdomās turēto personu citastarp varot tikt pieņemts lēmums, ka tās rīcībā nav noziedzīga nodarījuma sastāva. Pieteikuma iesniedzējam neesot skaidrs, kā „nevainīgas personas datu uzglabāšana un salīdzināšana varētu palīdzēt ātrāk atklāt noziedzīgus nodarījumus”.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka DNS likuma projekta izstrādes stadijā attiecīgais regulējums neesot apspriests nedz ar ekspertiem un nevalstiskajām organizācijām, nedz ar starptautiskajiem konsultantiem un arī nekādu sabiedrības informēšanas pasākumu neesot bijis. Tādējādi esot šaubas par likuma kvalitāti un pamattiesību ierobežojuma tiesiskumu. Pieteikuma iesniedzējs apšaubā likumdevēja izraudzīto līdzekļu piemērotību leģitīmā mērķa sasniegšanai un pamattiesību ierobežojuma samērīgumu.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība, palielinot atklāto noziegumu skaitu, taču apšaubā, ka šā mērķa sasniegšanas labad bija jāparedz bioloģiskā materiāla izņemšana no aizdomās turētām personām. Pamatota esot bioloģiskā materiāla izņemšana no notiesātām personām. Sabiedrības interesēs esot noziedzīgu nodarījumu operatīva atklāšana, un gadījumos, kad persona ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu atzīta par vainīgu, tās DNS profils varot palīdzēt atklāt iepriekš izdarītus noziedzīgus nodarījumus vai nākotnē iespējamus noziedzīgus nodarījumus. Tomēr apstrīdētās normas paredzot bioloģiskā materiāla izņemšanu arī no visām aizdomās turētajām personām „bez jebkāda dziļāka pamatojuma vai kritērijiem”.

Apstrīdētās normas nostādot Pieteikuma iesniedzēju vienādā situācijā ar personu, „ko pieķer nozieguma vietā”. Pieteikuma iesniedzēja situācijā esot pieņemts lēmums, ka viņa rīcībā nav noziedzīga nodarījuma pazīmju, un kriminālprocess izbeigts. Ja Pieteikuma iesniedzējs būtu atļāvis izņemt bioloģisko materiālu, tad, pēc viņa ieskata, rastos situācija, ka noziedzīgu

nodarījumu atklāšanai nepieciešamajā salīdzināšanā tiek izmantoti nevainīgas personas dati. Savukārt atteikšanās izsniegt bioloģisko materiālu esot radījusi negatīvas sekas – uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība, un rezultātā tiesa viņam izteikusi mutvārdu aizrādījumu. Ja apstrīdētās normas neparedzētu bioloģiskā materiāla izņemšanu no visām aizdomās turētām personām un to personas datu glabāšanu DNS nacionālajā datu bāzē, tad Pieteikuma iesniedzējam šīs negatīvās sekas nebūtu radušās. Šādā situācijā jebkāda soda piemērošana personai, kas nav ar tiesas spriedumu atzīta par vainīgu, esot nesamērīgs šīs personas pamattiesību ierobežojums.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka leģitīmo mērķi var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Bioloģiskā materiāla izņemšanai no aizdomās turētām personām vismaz vajadzētu būt ierobežotai ar zināmiem nosacījumiem, kuriem jābūt izpildītiem vai kuru esamībai jātiek pārbaudītai pirms bioloģiskā materiāla izņemšanas. Šādi nosacījumi varētu būt izmeklēšanas iestādes vadītāja rīkojums, kriminālprocesu virzošās amatpersonas motivēts lēmums, uzraugošās institūcijas lēmums vai izmeklēšanas tiesneša lēmums. Tāpat bioloģiskā materiāla izņemšanas nosacījums varētu būt aizdomas par noteikta veida noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vai potenciāli piemērojamā soda smagums.

Apstrīdētās normas neatbilstot samērīguma principam, jo nenodrošinot saprātīgu līdzsvaru starp indivīda un sabiedrības interesēm. Privātās dzīves aizskārums, kuru rada bioloģiskā materiāla izņemšana no visām aizdomās turētām personām DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē, esot nesamērīgs.

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēja pārstāvis Valērijs Ickevičs nepiekrīta Saeimas un Ministru kabineta viedoklim, ka apstrīdētās normas Pieteikuma iesniedzējam neesot piemērotas. Viņš uzsvēra, ka tās ir radījušas Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums, jo viņa rīcībā esot atzīts administratīvā pārkāpuma sastāvs. Administratīvā pārkāpuma lietvedība personai radīto seku ziņā esot pielīdzināma kriminālprocesam. Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) judikatūru, V. Ickevičs uzsvēra, ka tikai pats aizdomās

turētais varot pilnībā novērtēt to, cik smagi šāda lietvedība ietekmē viņa psiholoģisko un emocionālo stāvokli.

Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 96. pantam un tiesvedība lietā būtu izbeidzama.

Saeima norāda, ka apstrīdētās normas neattiecoties uz Pieteikuma iesniedzēju. Neviena no apstrīdētajām normām nenosakot bioloģiskā materiāla izņemšanas pamatu. Ekspertīzes noteikšanu un citu izmeklēšanas darbību veikšanu kriminālprocesā, kā arī šādu darbību veikšanai nepieciešamā bioloģiskā materiāla izņemšanu regulējot Kriminālprocesa likums, nevis apstrīdētās normas. Pieteikuma iesniedzējs neesot apstrīdējis Kriminālprocesa normas, kas noteic pamatu salīdzināmo paraugu ņemšanai no aizdomās turētajām personām.

Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības apstrīdot bioloģiskā materiāla izņemšanas pamatu, proti, normatīvo regulējumu, kas pieļauj aizdomās turēto personu DNS profilu noteikšanu un glabāšanu DNS nacionālajā datu bāzē. Saeima atzīst, ka apstrīdētās normas aizskar šīm personām Satversmes 96. pantā garantētās tiesības uz privāto dzīvi, tomēr uzskata, ka aizskārums ir samērīgs.

Saeimas pārstāve Ilze Tralmaka tiesas sēdē pauda viedokli, ka bioloģiskā materiāla izņemšana no aizdomās turētām personām kriminālprocesā nenotiekot „automātiski”, pamatojoties vienīgi uz šo personu kriminālprocesuālo statusu. Procesa virzītāja pienākums esot katrā konkrētajā gadījumā veikt atsevišķu izvērtējumu un tikai tad, ja tas nepieciešams, pieprasīt DNS ekspertīzi. Tādējādi DNS nacionālajā datu bāzē tiekot apkopotī un glabāti DNS profili, kas iegūti, pamatojoties uz kriminālprocesu virzošo amatpersonu lēmumiem.

Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, kas ļautu jautājumu par viņa pamattiesību aizskārumu risināt pēc būtības. Proti, viņš neesot izmantojis Kriminālprocesa likumā paredzētās tiesības apstrīdēt izmeklētāja lēmuma par DNS ekspertīzes veikšanai nepieciešamā bioloģiskā materiāla izņemšanu pamatotību, iesniedzot sūdzību uzraugošajam

prokuroram. DNS noteikšanas procedūrā esot nošķirami trīs posmi – bioloģiskā materiāla izņemšana, tā ģenētiskā izpēte un DNS profila glabāšana DNS nacionālajā datu bāzē. Par katru no šiem posmiem persona, kura uzskata, ka tās tiesības konkrētajā posmā ir aizskartas, varot iesniegt sūdzību uzraugošajam prokuroram un amatā augstākam prokuroram. Pieteikuma iesniedzējs nevienā procedūras posmā neesot sūdzējies par savu tiesību aizskārumu.

Neesot arī konstatējams, ka ar apstrīdētajām normām būtu radīta tāda tiesiskā situācija, ko varētu atzīt par „sevišķi būtisku un kas prasītu steidzamu risinājumu”. Administratīvā pārkāpuma lietvedība pret Pieteikuma iesniedzēju esot izbeigta un tādējādi neesot radījusi viņam negatīvas sekas. Tiesas aizrādījums neesot uzskatāms par administratīvo sodu un neradot Pieteikuma iesniedzējam tik smagas negatīvas sekas, kas varētu pamatot tiesvedības uzsākšanu Satversmes tiesā.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētās normas esot pietiekami skaidri formulētas, lai persona, vajadzības gadījumā saņemot atbilstošu padomu, varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas. DNS likuma adresāti pamatā esot personas, kas „nodrošina kriminālprocesu un ir saistītas ar DNS nacionālās datu bāzes uzturēšanu”. Kriminālprocesa virzītājiem vai izmeklēšanas grupas dalībniekiem kriminālprocesā, kuri ir ieguvuši atbilstošu izglītību un likuma normas piemēro savā ikdienas darbā, nevajadzētu apstrīdētās normas iztulkot tādējādi, ka tās pieļautu „automātisku bioloģiskā materiāla izņemšanu no visām aizdomās turētajām personām”. Pēc Saeimas ieskata, izskatāmajā lietā radusies apstrīdēto normu „interpretācijas problēma”, kas neesot sistēmiska un esot risināma, „skaidrojot normas interpretāciju tās piemērotājam”.

Ierobežojuma leģitīmais mērķis atbilstot Satversmes 116. pantā noteiktajam – sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība. DNS nacionālajā datu bāzē iekļautie DNS profili tiekot izmantoti noziedzīgu nodarījumu atklāšanai un novēršanai.

Noteiktais ierobežojums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. DNS nacionālajā datu bāzē uzglabāto datu lietderība noziedzīgu nodarījumu atklāšanā esot nozīmīga.

Aizdomās turēto personu DNS profilu glabāšanai alternatīvi un saudzējošāki līdzekļi nepastāvot. Apsverams varētu būt vienīgi jautājums par šādu personu DNS profilu glabāšanas termiņu, bet tā noteikšana esot likumdevēja kompetencē. Pašreiz spēkā esošais 10 gadu termiņš DNS profilu glabāšanai esot noteikts, ņemot vērā kriminālatbildības noilguma termiņu, iespējas nākotnē ātrāk un efektīvāk pierādīt personas vainu vai nevainīgumu un nepieciešamību atvieglot tiesībaizsardzības iestāžu darbu noziedzīgu nodarījumu atklāšanā. Noteiktais termiņš, pēc Saeimas ieskata, esot pamatots.

DNS likums paredzot valsts pienākumu, saņemot personas rakstveida iesniegumu, dzēst DNS nacionālajā datu bāzē glabātos datus. Tādējādi varot uzskatīt, ka personas, kuras pēc kriminālprocesa izbeigšanas, attaisnošanas vai aizdomās turētā statusa atcelšanas šo iespēju neizmanto, savus datus DNS nacionālajā datu bāzē glabā brīvprātīgi.

Saeima uzsver, ka noziedzības apkarošana sabiedrības interesēs ir ne tikai valsts tiesības, bet arī valsts pozitīvais pienākums. Līdz ar to labums, ko iegūst sabiedrība, esot lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu. Indivīda tiesību ierobežojums esot salīdzinoši neliels. Valsts esot paredzējusi garantijas drošībai pret datu ļaunprātīgu izmantošanu, un personai esot dota iespēja ātri un vienkārši panākt savu datu dzēšanu no DNS nacionālās datu bāzes. Līdz ar to likumdevējs esot nodrošinājis saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesēm un indivīda tiesībām uz privāto dzīvi, tādēļ apstrīdētās normas esot samērīgas.

No aizdomās turēto personu bioloģiskā materiāla iegūtais un DNS nacionālajā datu bāzē iekļautais DNS profils esot saistāms ar konkrētu identificētu fizisko personu un tādējādi uzskatāms par personas datiem Fizisko personu datu aizsardzības likuma (turpmāk – Datu aizsardzības likums) izpratnē. Saeima uzskata, ka DNS nacionālajā datu bāzē netiekot uzglabāti sensitīvi personas dati, proti, ziņas par personas rasi vai veselības stāvokli, tai skaitā ziņas par iedzimtām slimībām vai ģenētiskām īpatnībām. Tādējādi ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums neskarot nedz indivīda iespējas efektīvi baudīt savas pamattiesības, nedz arī citus indivīda eksistencei vai identitātei nozīmīgus aspektus.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Ministru kabinets** – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 96. pantam.

Ministru kabinets uzskata, ka pieteikumā neesot pamatota aizskāruma pastāvēšana. Apstrīdētās normas nenosakot pienākumu „izņemt un izsniegt bioloģiskā materiāla paraugu” un tādējādi neradot Pieteikuma iesniedzējam tiešu aizskārumu.

Nolēmums par administratīvā soda nepiemērošanu Pieteikuma iesniedzējam esot saistīts nevis ar DNS likumu vai Noteikumiem Nr. 620, bet gan ar Kriminālprocesa likumā paredzētu pienākumu nepildīšanu. Turklāt Pieteikuma iesniedzēja bioloģiskais materiāls neesot izņemts un līdz ar to viņa pamattiesības neesot aizskartas.

Pieteikuma iesniedzējs neesot izsmēlis vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Tiesas sprieduma pārsūdzēšana neesot atzīstama par to vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izsmelšanu, kuri konkrētās lietās apstākļos ir uzskatāmi par efektīviem. Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis Kriminālprocesa likumā paredzētos tiesību aizsardzības līdzekļus. Proti, neesot vērsies pie uzraugošā prokurora un amatā augstāka prokurora ar sūdzību par procesa virzītāja „izšķiršanos izņemt bioloģiskā materiāla paraugu salīdzinošajai izpētei”. Šie tiesību aizsardzības līdzekļi, pēc Ministru kabineta ieskata, Pieteikuma iesniedzējam bija pieejami un būtu spējuši nodrošināt viņa tiesību efektīvu aizsardzību.

Informācijas par aizdomās turēto personu DNS profiliem un citu ziņu glabāšanas DNS nacionālajā datu bāzē leģitīmais mērķis esot noziedzīgu nodarījumu atklāšana un pierādīšana jeb sabiedrības drošības, kā arī valsts drošības aizsardzība.

Pieteikuma iesniedzēja norāde uz DNS likuma un Noteikumu Nr. 620 normu neskaidrību neesot pamatota. Apstrīdētās normas skaidri, izprotami un paredzami reglamentējot kriminālprocesā aizdomās turēto personu bioloģiskā materiāla izņemšanas, DNS profilu noteikšanas un glabāšanas noteikumus. Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāvis Vilnis Vītoliņš pievienojās Saeimas pārstāves paustajam viedoklim, ka DNS likums interpretējams tādējādi, ka DNS

nacionālajā datu bāzē apkopojami tikai kriminālprocesuālo izmeklēšanas darbību rezultātā noteiktie aizdomās turēto personu DNS profili.

Bioloģiskā materiāla izņemšanas tiesības un izsniegšanas pienākumu regulējot Kriminālprocesa likums. Par bioloģiskā materiāla izņemšanu tiek lemts, balstoties uz ziņām par faktiem, kas liecina par personas saistību ar konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Tikai tādos gadījumos, kad procesa virzītājs esot izšķīries par bioloģiskā materiāla izņemšanu, ziņas par personas DNS profilu varot tikt iekļautas DNS nacionālajā datu bāzē. Procesā virzītājam esot iespēja arī atteikties no bioloģiskā materiāla iegūšanas. Tādējādi katras krimināllietas ietvaros tiek nodrošināts individualizēts bioloģiskā materiāla parauga izņemšanas nepieciešamības izvērtējums.

Procesa virzītāja rīcības pamatotību uzraugot objektīva un neatkarīga amatpersona – prokurors, kuram esot tiesības reaģēt uz pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu pārkāpumiem un pieņemt saistošus lēmumus. Turklāt personai, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas, esot iespēja iesniegt sūdzību par procesa virzītāja rīcību.

Informācijas par aizdomās turēto personu DNS profiliem glabāšana palīdzot sasniegt leģitīmo mērķi un tādēļ esot piemērota tā sasniegšanai. Noziedzīgu nodarījumu atklāšana esot atkarīga no izmeklēšanas iestāžu rīcībā esošās informācijas apjoma. Aizdomās turēto izslēgšana no to personu vidus, kuru DNS profilus var noteikt un glabāt DNS nacionālajā datu bāzē, samazinātu noziedzīgu nodarījumu novēršanas, atklāšanas un pierādīšanas efektivitāti.

Neesot iespēju leģitīmo mērķi tikpat efektīvi sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Katrs uz noziedzīgu nodarījumu atklāšanu un pierādīšanu vērsts līdzeklis esot unikāls, un šie līdzekļi nevarot tikt savstarpēji salīdzināti vai „vērtēti kā mazāk ierobežojoši”. Attiecīgo noziedzības apkarošanas līdzekļu klāstam esot jānodrošina iespējami efektīvākā veidā novērst, atklāt un pierādīt izdarītus un nākotnē iespējamus noziedzīgus nodarījumus.

DNS profils un citas DNS likuma 10. pantā minētās ziņas kopumā esot atzīstamas par fiziskās personas datiem, ciktāl pēc šīm ziņām iespējams identificēt konkrētu fizisko personu. DNS nacionālajā datu bāzē glabāto datu

aizsardzība tiek nodrošināta atbilstoši Valsts informācijas sistēmu likuma un Fizisko personu datu aizsardzības likuma (turpmāk – Datu aizsardzības likums) prasībām. Patvaļīga vai automatizēta ziņu saņemšana no DNS nacionālās datu bāzes vai ļaunprātīga datu izmantošana neesot iespējama. Turklāt DNS profila subjekts tiek anonimizēts ar sistēmas izveidota šifrējuma palīdzību, tādējādi iespēja identificēt attiecīgo personu pēc DNS profila esot izslēgta.

Datu subjektam esot nodrošinātas izvēles tiesības – ļaut glabāt DNS nacionālajā datu bāzē ziņas par viņa DNS profilu 10 gadus vai arī lūgt DNS profilu dzēst nekavējoties. Tādējādi datu subjekts netiekot nostādīts sliktākā situācijā kā personas, kuras nav atzītas par aizdomās turētām. Līdzīgs regulējums par bioloģiskā materiāla izņemšanu no aizdomās turētām personām un DNS datu glabāšanu esot spēkā arī Beļģijā, Francijā, Lietuvā, Norvēģijā un Spānijā.

Zaudējums, kas tiek nodarīts indivīda tiesībām, esot mazāks nekā sabiedrības ieguvums, un tādējādi apstrīdētās normas esot samērīgas.

Ministru kabineta pārstāvis tiesas sēdē uzturēja viedokli, ka lieta ir izbeidzama, jo neesot konstatējams pamattiesību aizskārums un Pieteikuma iesniedzējs konkrētajā situācijā neesot izmantojis visus efektīvos un reālos tiesību aizsardzības līdzekļus.

5. Pieaicinātā persona – Datu valsts inspekcija – norāda, ka informācija par personas DNS profilu uzskatāma par fiziskās personas datiem Datu aizsardzības likuma izpratnē. DNS profils esot uzskatāms par fiziskās personas datiem arī tādā gadījumā, ja tas noteikšanas laikā vēl nav attiecināts uz identificētu personu, bet tā noteikšanas mērķis ir fiziskās personas identifikācija. Saskaņā ar Datu aizsardzības likumu personas dati esot jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu.

Personas identifikāciju parasti nodrošinot atsevišķi dati, kuri tiek saukti par „identifikatoriem” un kuri esot cieši saistīti ar konkrēto personu. Šādi dati esot, piemēram, personas ārējā izskata pazīmes vai arī citāds personas raksturojums – profesija, amats, personas kods –, vai arī informācija par konkrētas personas fizisko stāvokli, piemēram, DNS profils, asinsanalīžu rezultāti, rentgenogrammas.

Lai datus varētu uzskatīt par tādiem, kas attiecas uz personu, esot nepieciešams konstatēt informācijas satura, nolūka un rezultāta kritēriju klātbūtni. Satura kritērijs izpildoties, ja informācija attiecas uz personu (ir par šo personu). Nolūks pastāvot tad, ja, ņemot vērā visus konkrētās lietas apstākļus, datus iespējams izmantot ar mērķi novērtēt personu, īpaši izturēties pret personu vai to ietekmēt. Rezultāta kritērijs esot konstatējams tad, kad, izmantojot attiecīgo informāciju, ir iespējams ietekmēt personas tiesības un intereses, proti, ja šīs informācijas apstrādes rezultātā citas personas sāk citādi izturēties pret konkrēto personu.

6. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 96. pantam.

Ģenerālprokuratūra atzīst, ka ar „DNS analīžu veikšanu personām” un DNS profilu glabāšanu DNS nacionālajā datu bāzē tiek ierobežotas personas tiesības uz privāto dzīvi, tomēr uzskata, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajām normām esot daudz nozīmīgāks nekā aizdomās turētās personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojums. Atsevišķu kategoriju noziegumu, piemēram, dzimumnoziegumu un pedofilijas, gadījumos bioloģiskā materiāla izņemšana no aizdomās turētām personām praksē vairākkārt esot palīdzējusi atklāt šādus noziedzīgus nodarījumus, kurus ar citām metodēm atklāt nebūtu iespējams.

Kriminālprocesā par aizdomās turēto netiekot atzīta anonīma persona. Procesa virzītāja pienākums esot konkrētu cilvēku, kas, iespējams, izdarījis noziedzīgu nodarījumu, identificēt pēc tādiem valsts rīcībā jau esošiem personas datiem kā vārds, uzvārds un personas kods. Turklāt personu vajagot identificēt arī tajos gadījumos, kad kriminālprocess pret to tiek izbeigts rehabilitējošu iemeslu dēļ. No šā brīža valstij rodoties pienākums saskaņā ar likumu tieši šai personai atlīdzināt nodarītos zaudējumus. Tādējādi aizdomās turētas personas tiesības, izveidojot tās DNS profilu, pēc būtības netiekot aizskartas vairāk, kā tās tiek aizskartas ar valsts rīcībā jau esošo attiecīgās personas datu apstrādi. Ģenerālprokuratūra atzīst, ka personas DNS profils ir personas dati Datu aizsardzības likuma izpratnē. Kaut arī DNS nacionālajā datu bāzē glabātais DNS

profils, pēc Ģenerālprokuratūras ieskata, nesaturot sensitīvus personas datus, tas tiekot droši aizsargāts un trešajām personām neesot iespēju prettiesiski tam piekļūt.

Tiesas sēdē Ģenerālprokuratūras pārstāvis Agnis Pormalis norādīja, ka likuma „Par policiju” 12. panta 14. punkts piešķirot policijas darbiniekam tiesības iegūt personu identifikācijai nepieciešamos datus. Savukārt tā paša panta 14.² punkts piešķirot tiesības DNS nacionālās datu bāzes izveidošanu un izmantošanu regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā iegūt bioloģiskos materiālus. Apstrīdētās normas kontekstā ar pārējām DNS likuma un Noteikumu Nr. 620 normām paredzot bioloģiskā materiāla izņemšanu no visām aizdomās turētajām personām, pamatojoties tikai uz to kriminālprocesuālo statusu. DNS likuma mērķis saskaņā ar šā likuma 2. pantu esot izveidot DNS nacionālo datu bāzi, kas izmantojama noziedzīgu nodarījumu atklāšanai. Savukārt DNS likuma 13. panta otrā daļa pēc būtības paredzot šā paša panta pirmajā daļā norādītajām atbildīgajām institūcijām pienākumu Ministru kabineta noteiktajā kārtībā nodrošināt likuma izpildi.

7. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – atbalsta Ministru kabineta atbildes rakstā Satversmes tiesai pausto viedokli.

Tieslietu ministrija atzīst, ka DNS būtība ir saistīta ar nepieciešamību identificēt konkrētu fizisko personu. DNS profils esot uzskatāms par personas datiem, ciktāl tas attiecas uz dzīvām personām.

DNS profils esot uzskatāms par īpaši aizsargājamiem personas datiem. Ņemot vērā ģenētiskās informācijas sarežģīto dabu un īpašo jutīgumu, pastāvot liels risks, ka šī informācija varētu tikt izmantota dažādiem sākotnēji neparedzētiem mērķiem. Tieslietu ministrija uzsver, ka ģenētisko datu apstrāde esot atļauta tikai tad, kad tā ir absolūti nepieciešama un ir paredzētas atbilstošas garantijas datu subjektu tiesībām un brīvībām, tikai tad, kad tā ir atļauta ar Eiropas Savienības tiesību aktiem vai dalībvalsts tiesību aktiem vai kad ir aizsargājamas datu subjekta vai citas personas vitālas intereses, vai kad tiek apstrādāti dati, kurus datu subjekts jau acīmredzami ir publiskojis.

Tieslietu ministrijas pārstāve Elīna Feldmane tiesas sēdē uzsvēra, ka ministrijas viedoklis ir līdzīgs tam, kādu pauž Ministru kabineta pārstāvis. Pamats aizdomās turētas personas bioloģiskā materiāla izņemšanai un procesa virzītāja tiesībām lemt par tā izņemšanu esot Kriminālprocesa likums. Personām, kurām piešķirts noteikts kriminālprocesuālais statuss, esot kriminālprocesuāls pienākums pildīt likumīgās amatpersonu prasības. Arī jautājums par savu tiesību un interešu efektīvu aizsardzību personai esot jārisina Kriminālprocesa likuma ietvaros, nevis administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros.

8. Pieaicinātā persona – Valsts policija – uzskata, ka apstrīdēto normu radītais Satversmes 96. pantā ietvertu indivīda tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojums ir samērīgs un atbilst Satversmes 116. pantam.

Pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un nodrošinot gan skaidru, izprotamu un paredzamu likuma prasību ievērošanu, gan arī atbilstošus līdzekļus aizsardzībai pret datu patvaļīgu un ļaunprātīgu izmantošanu.

Informācija par DNS profiliem un ziņas par personām, kurām noteikts aizdomās turētā statuss, tiek apkopotas un glabātas DNS nacionālajā datu bāzē DNS likumā un uz tā pamata izdotajos Noteikumos Nr. 620 paredzētajā kārtībā, apjomā un termiņos.

DNS nacionālā datu bāze esot izmantojama noziedzīgu nodarījumu atklāšanā, pazudušu personu meklēšanā un neatpazītu liķu (liķa materiālu) identificēšanā, kā arī DNS ģenētiskās izpētes rezultātu apmaiņai ar ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām.

DNS nacionālās datu bāzes sistēmas pārzinis un informācijas resursu turētājs esot Valsts policijas Kriminālistikas pārvalde. Kārtību, kādā tiek izņemts bioloģiskais materiāls un sniegtas ziņas Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldei to iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē, nosakot Noteikumu Nr. 620 2. punkts, un tas paredzot, ka bioloģisko materiālu izņem arī no aizdomās turētām personām. Savukārt Noteikumu Nr. 620 13. punkts nosakot gadījumus, kad Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā noziedzīga nodarījuma vietā izņem bioloģiskās izcelsmes pēdas.

Valsts policijas pārstāvis Dainis Vēbers tiesas sēdē uzsvēra, ka ne visos gadījumos, kad persona tiek atzīta par aizdomās turēto kriminālprocesā, no tās tiekot izņemts bioloģiskais materiāls salīdzinošajai izpētei, lai noskaidrotu bioloģiskas izcelsmes pēdu avotu. Šādu nepieciešamību kriminālprocesā katrā atsevišķā gadījumā izvērtējot kriminālprocesa virzītājs. Ja kriminālprocesa virzītājs pieņēmis lēmumu izņemt aizdomās turētās personas bioloģiskā materiāla paraugu konkrētu izmeklējamās lietas apstākļu noskaidrošanai, tad personai esot Kriminālprocesa likumā nostiprināts pienākums izsniegt pieprasīto paraugu vai ļaut to iegūt.

D. Vēbers tiesas sēdē uzsvēra, ka, pamatojoties uz DNS likumu un Noteikumiem Nr. 620, bioloģiskais materiāls tiekot izņemts arī ārpus Kriminālprocesa likuma regulējuma, pamatojoties tikai uz aizdomās turētā statusu. 2015. gadā esot izņemti vairāk nekā seši tūkstoši paraugu, savukārt noteikto ekspertīžu skaits esot aptuveni trīs tūkstoši, tostarp daļa ekspertīžu bijušas vērstas uz bioloģiskas izcelsmes pēdu identificēšanu. Resursu taupīšanas nolūkos tajos gadījumos, kad personas DNS profils jau ir iekļauts DNS nacionālajā datu bāzē (piemēram, ja persona ir atkārtoti atzīta par aizdomās turēto), lietderības apsvērumu dēļ paraugs atkārtoti netiekot iegūts.

DNS nacionālā datu bāze būtiski sekmējot noziedzīgu nodarījumu atklāšanu. Kopš 2006. gada DNS nacionālajai datu bāzei iesūtīti aptuveni 68 tūkstoši „DNS paraugu”, tostarp 80% ņemti no aizdomās turētām personām, 10% – no notiesātajām personām un vēl 10% esot citu kategoriju paraugi. 2014. gadā Kriminālistikas pārvaldē esot veiktas 3952 DNS ekspertīzes, kurās pētīti aptuveni 10 tūkstoši lietisko pierādījumu no notikumu vietām. 2014. gadā DNS nacionālajā datu bāzē esot konstatētas 434 DNS sakritības, par kurām paziņots kriminālprocesu virzītājiem. No DNS nacionālās datu bāzes darbības sākuma esot konstatētas 2462 DNS sakritības un sniegtas norādes uz konkrētām personām. Aptuveni 70% no visām DNS sakritībām esot saistītas ar personām, kuras DNS nacionālajā datu bāzē reģistrētas kā aizdomās turētie.

Pastāvošais tiesību aizsardzības mehānisms esot pietiekams. Par kriminālprocesu virzošās amatpersonas rīcību vai nolēmumu, citastarp arī par bioloģiskā materiāla parauga izņemšanu salīdzinošajai izpētei, persona, kuras

tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas, esot tiesīga iesniegt sūdzību. Savukārt personai, kuras dati ir iekļauti DNS nacionālajā datu bāzē, esot tiesības lūgt, lai tie nekavējoties tiek dzēsti, ja vien attiecīgā persona nav atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā vai ja kriminālprocess pret attiecīgo personu ir izbeigts noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ.

DNS profils, kas tiek noteikts un glabāts DNS nacionālajā datu bāzē, esot atzīstams par personas datiem Datu aizsardzības likuma izpratnē. DNS nacionālajā datu bāzē glabātie DNS profili esot ierobežotas pieejamības informācija.

Pēc Valsts policijas ieskata, līdzšinējā kārtība un normatīvais regulējums esot piemērots, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Noziedzīgu nodarījumu novēršana, atklāšana un pierādīšana esot katras demokrātiskas valsts pamatuzdevums. Labums, ko sabiedrība gūstot no tā, ka atsevišķu personu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību tiek ierobežotas, izņemot bioloģisko materiālu un DNS nacionālajā datu bāzē glabājot informāciju par aizdomās turēto personu DNS profiliem, esot lielāks nekā personas tiesību ierobežojums.

9. Pieaicinātā persona – Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldes DNS ekspertīžu nodaļas priekšniece **Olga Bergere – tiesas sēdē izklāstīja DNS profila noteikšanas praktiskos aspektus.**

DNS molekulā esot iekodēta informācija gan par cilvēka veselību, gan par citām viņa ģenētiskajām īpašībām. DNS nacionālās datu bāzes mērķis esot ļoti konkrēts, un policijas ekspertu rīcībā esot aparatūra un reaktīvi, kas tiekot izmantoti tieši šā mērķa sasniegšanai. Ekspertīzes nepieciešamību izvērtējot procesa virzītājs. Ekspertīzes ietvaros kopā ar izpētes objektiem un lietiskajiem pierādījumiem procesa virzītājs iesniedzot arī aktus un paraugus salīdzinošai pētīšanai. Šie paraugi tiekot pētīti ekspertīzes ietvaros un pēc tam arī ietverti DNS nacionālajā datu bāzē. Savukārt gadījumos, kad ekspertīze izmeklējamās lietas ietvaros nav nepieciešama, procesa virzītājs varot iesniegt paraugus DNS profila ietveršanai DNS nacionālajā datu bāzē arī bez ekspertīzes noteikšanas.

Izņemot bioloģisko materiālu, tiekot izmantoti speciāli DNS izņemšanas komplekti. Procesa virzītājs, izmantojot šo komplektu, varot izņemt personas bioloģisko materiālu, aizpildīt aktu par tā izņemšanu un nosūtīt paraugu uz Kriminālistikas pārvaldi. DNS profils tiekot ievadīts datu bāzē, bet vates tampons ar bioloģisko materiālu paliekot ekspertu rīcībā un tiekot glabāts 10 vai 75 gadus, lai nepieciešamības gadījumā pārbaudes varētu atkārtot (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 3. sēj. 3. un 4. lpp.*).

Dažādās valstīs pētāmās DNS pazīmes varot būt atšķirīgas. Tāpēc DNS paraugus sākotnēji pārbaudot pēc universālām pazīmēm, kuras ir iespējams salīdzināt arī citās valstīs. Latvijā paraugus sākotnēji pētot pēc deviņām pazīmēm. Ja konstatēta sakritība, tad attiecīgo paraugu varot pētīt atkārtoti, ar speciāliem reaktīviem palielinot pētāmo pazīmju skaitu un attiecīgi paaugstinot izpētes rezultāta ticamības pakāpi. Tādējādi, lai pārliecinātos par DNS sakritību, esot iespējams atkārtoti noteikt DNS profilu, izmantojot saglabāto bioloģisko materiālu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – atzīst, ka DNS profila glabāšana nesamērīgi ierobežo personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, taču uzsver, ka konkrētajos lietas apstākļos bioloģiskais materiāls DNS profila noteikšanai no Pieteikuma iesniedzēja neesot iegūts un glabāts.

Tiesībsargs uzskata, ka „acīmredzamas nepilnības” regulējumā neesot konstatējamas. Tas apstāklis, ka likumdevējs normatīvo aktu izstrādes laikā nav rīkojis plašas konsultācijas par normatīvo regulējumu, pats par sevi esot vērtējams tikai kā likumdevēja darbības nepilnība.

DNS dati esot atzīstami par personas datiem Datu aizsardzības likuma izpratnē. Apstrīdēto normu mērķis esot izveidot DNS nacionālo datu bāzi, kas izmantojama noziedzīgu nodarījumu atklāšanā, pazudušu personu meklēšanā un neatpazītu līķu identificēšanā, kā arī regulēt ģenētiskās izpētes rezultātu apmaiņu ar ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām. Tā kā izpētei nepieciešamā bioloģiskā materiāla iegūšana nenotiekot brīvprātīgi, izpētes rezultātu apmaiņa

nebūtu uzskatāma par pieļaujamu personas pamattiesību ierobežošanas iemeslu. Tātad vienīgi noziedzīgu nodarījumu atklāšana būtu atzīstama par leģitīmu mērķi personas pamattiesību ierobežošanai, bet izpētes rezultātu apmaiņa būtu uzskatāma par pakārtotu darbību, kas vērsta uz leģitīmā mērķa sasniegšanu.

Informācija par tiesībsardzības iestāžu redzeslokā nonākušajām personām glabājas arī citos valsts reģistros. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs uzturot kriminālprocesa informācijas sistēmu, izbeigto krimināllietu un administratīvos pārkāpumus izdarījušo personu reģistru, kā arī citas datu bāzes. Tādējādi tiesībsardzības iestādēm esot arī citas iespējas iegūt informāciju par personām, kuras turētas aizdomās par konkrētam izmeklējamam noziedzīgam nodarījumam līdzīgām darbībām, bet nav atzītas par vainīgām.

Bioloģiskā materiāla iegūšana esot vērtējama kontekstā ar konkrētā kriminālprocesuālā lēmuma pamatojumu. Tiesībsargs uzskata, ka Kriminālprocesa likums uzliek procesa virzītājam pienākumu katrā atsevišķā gadījumā izvērtēt bioloģiskā materiāla izņemšanas nepieciešamību, savukārt personai esot iespēja procesa virzītāja lēmumu pārsūdzēt.

Tiesībsargs, atsaucoties uz ECT judikatūru, uzsver, ka valsts institūcijām ir ne vien negatīvs pienākums atturēties no jebkādas nepamatotas iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, bet arī pozitīvs pienākums veikt šo tiesību aizsardzībai nepieciešamās darbības. Neesot saprotams, kādā veidā noziedzīgu nodarījumu atklāšanu sekmējot tas apstāklis, ka DNS nacionālajā datu bāzē 10 gadus glabājas informācija par personu, kuras rīcībā nav konstatētas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Pēc galīgā lēmuma pieņemšanas kriminālprocesā, kurā personas vaina nav pierādīta vai tās darbībās nav konstatētas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, no šīs personas ņemtie DNS dati būtu jāiznīcina, nemaz negaidot tās iesniegumu. Turklāt DNS likuma 18. panta pirmā daļa paredzot personas tiesības pieprasīt informācijas dzēšanu vienīgi no DNS nacionālās datu bāzes. Līdz ar to varot veidoties tāda situācija, ka par konkrētu personu ārvalstu iestādēm sniegtā informācija glabājas tajās un personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību tiek ilgstoši ierobežotas neatkarīgi no šīs personas lūguma datus dzēst. DNS likums neparedzot arī to, ka personas nāve būtu iemesls dzēst attiecīgos datus no DNS nacionālās datu bāzes.

Pēc Tiesībsarga ieskata, valsts DNS datu glabāšanas termiņa aspektā neizpildot savu pozitīvo pienākumu aizsargāt personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Vajagot būt īpaši svarīgiem iemesliem, lai tiktu glabāti tādu personu DNS profili, kuras nav atzītas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Nosacījums, ka DNS nacionālajā datu bāzē iekļautā informācija dzēšama tikai pēc tam, kad saņemts attiecīgās personas rakstveida iesniegums, neatbilstot labas pārvaldības principam. Personai, kuras vaina nav pierādīta vai kura ir attaisnota, situācijā, kad tās DNS profils tiek uzglabāts līdz ar sodīto personu DNS profiliem, varot rasties „sajūta, ka attieksme nav tāda pati kā pret indivīdu, par kura rīcības tiesiskumu šaubas nav radušās”.

11. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors *Dr. iur. Aldis Lieljuksis* – uzskata, ka ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums ir pamatots un samērīgs.

Personas identitātes noskaidrošana un pārbaude esot dažādiem valsts dienestiem nozīmīgs un vislielākajā mērā ar sabiedrības drošību saistīts jautājums. Biometriskie dati tiek iegūti ne tikai saistībā ar krimināla rakstura likumpārkāpumiem, proti, no aizturētām, aizdomās turētām, apsūdzētām vai notiesātām personām, bet vispār no ikvienas personas tās identifikācijas nolūkos, noformējot, piemēram, personu apliecinošu dokumentu. Līdz ar to esot secināms, ka identifikācijas nolūkā ir atļauts iegūt un uzglabāt arī tādu personu biometriskos datus, kuras nav izdarījušas likumpārkāpumus.

Pēc DNS profila varot noteikt personas veselības stāvokli, un līdz ar to DNS profils esot ierindojams visjutīgāko datu kategorijā. DNS profilu izmantošana personu identifikācijai kriminālprocesā esot salīdzinoši jauna, bet ļoti būtiska metode. DNS profila noteikšana kriminālprocesā atsevišķos gadījumos varot būt vienīgā iespēja noskaidrot personas identitāti. DNS profila noteikšana ļaujot sasniegt ļoti augstu personas identifikācijas ticamības pakāpi un izvairīties no nepamatotām apsūdzībām noziegumos, kurus personas nav izdarījušas, kā arī palīdzot atklāt līdz šim neatklātus noziegumus. Pēc pirkstu nospiedumiem varot identificēt tikai vienu konkrētu personu, toties DNS izpētes rezultātā varot noteikt arī personas saderību ar citu personu. DNS profila

noteikšanai nenoliedzami esot arī preventīvs efekts, jo personai, kuras DNS profils ir noteikts, jāreķinās ar lielāku iespēju tikt atklātai.

Lai arī DNS materiāla iegūšana esot iejaukšanās personas privātajā dzīvē, tā esot uzskatāma par samērīgu. Policijas funkciju īstenošanai iegūtie dati esot izmantojami tikai noziegumu izmeklēšanas un atklāšanas nolūkos, proti, kalpojot kā līdzeklis sabiedrības drošības aizsardzībai.

Izvērtējot iespēju neizņemt bioloģisko materiālu no ikvienas aizdomās turētās personas, vajagot ņemt vērā to, ka Latvijā kriminālsodu politika jau ilgu laiku esot nestabila. Strauji mainīgā kriminālsodu politikas situācijā neesot vēlams konkretizēt aizdomās turēto personu loku, sasaistot DNS profila noteikšanu ar nodarījuma smagumu un attiecinot tikai, piemēram, uz personām, kuras tiek turētas aizdomās par nozieguma izdarīšanu.

Tiesas sēdē A. Lieljuksis papildus pauda uzskatu, ka noziedzīgu nodarījumu novēršana, atklāšana un izmeklēšana ir valsts funkcija, ko varētu saukt par „noziedzības apkarošanas funkciju”. Noziedzības apkarošanā valsts reģistriem esot ļoti liela nozīme, jo tie dodot iespēju apkopotos datus efektīvi izmantot noziedzīgu nodarījumu novēršanai, atklāšanai un pareizai kvalifikācijai, turklāt operatīvi apmainīties ar datiem starptautiskā līmenī. Dažādo datu iegūšanas, apstrādes, glabāšanas un apmaiņas funkciju īstenojot valsts pārvaldes iestādes, veicot operatīvo darbu, pirmstiesas izmeklēšanu, vajāšanu un iztiesāšanu. DNS likums esot viens no tiem likumiem, no kuriem izrietot pienākums, realizējot šo valstisko funkciju, iegūt un uzkrāt datus par aizturētām, aizdomās turētām, apsūdzētām un notiesātām personām. Ievērojot DNS likuma mērķi un sistēmisko interpretācijas metodi, esot redzams, ka bioloģiskais materiāls iegūstams no visām aizdomās turētajām personām un ka tā ir obligāta likuma prasība. No šīs vispārējās, valsts īstenotās funkcijas esot jānošķir konkrēta kriminālprocesa izmeklēšana, kas tiekot īstenota Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā un attiecoties tikai uz konkrēto noziedzīgo nodarījumu.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes lektors *Mg. iur. Agris Bitāns* – uzskata, ka šajā lietā saskatāms nesamērīgs indivīda pamattiesību ierobežojums.

Tā kā DNS profils sniedzot informāciju par personas veselību, tad esot pamats to atzīt par sensitīviem personas datiem Datu aizsardzības likuma izpratnē un uz to attiecināt īpašas datu aizsardzības prasības.

Bioloģiskā materiāla izņemšanas un DNS profilu noteikšanas mērķis esot atklāt noziedzīgus nodarījumus. Līdz ar to aizdomās turētu personu DNS izpēti pati par sevi neesot pretrunā ar personas datu izmantošanas mērķi kriminālprocesā. Tomēr esot pamats šaubām, vai DNS likuma 1. panta 2. punkts nav pārāk plaši formulēts, jo DNS profila noteikšanai nepieciešamā bioloģiskā materiāla izņemšanas pamats esot nevis objektīva nepieciešamība atklāt konkrēto noziegumu, bet gan tikai personas procesuālais statuss. Ne visos gadījumos, kad personai ir aizdomās turētā statuss, esot objektīvi nepieciešams izņemt tās bioloģisko materiālu. Līdz ar to bioloģiskā materiāla iegūšana tikai tāpēc, ka personai piemērots aizdomās turētā statuss, nebūtu samērīga ar personas datu apstrādes mērķi. Datu aizsardzības likuma kontekstā neesot saskatāms skaidrs tiesiskais pamats šādu datu iegūšanai un apstrādei.

Tāpat neesot skaidrs, kāpēc DNS profilu glabāšanai noteikts tieši 10 gadus ilgs termiņš. Atbilstoši personas datu apstrādes principiem to glabāšanas termiņam jābūt atbilstošam glabāšanas mērķim, kas konkrētajā gadījumā esot noziedzīgu nodarījumu atklāšana un novēršana. Pašreiz noteiktais DNS profilu glabāšanas termiņš neesot tieši saistāms ar tiesību normās paredzētajām kriminālprocesuālajām darbībām. Šāds DNS datu glabāšanas termiņš bez atbilstoša pamatojuma esot uzskatāms par pārmērīgu.

Nesamērīgs pamattiesību ierobežojums esot saskatāms arī tajā situācijā, kad pieņemts lēmums par aizdomās turētās personas statusa atcelšanu vai kriminālprocesa izbeigšanu (it sevišķi uz rehabilitējoša pamata), bet no attiecīgās personas jau ir iegūts bioloģiskais materiāls un noteikts tās DNS profils. No pamattiesību viedokļa par tiesiski nepamatotu esot atzīstama tāda situācija, ka personai jāvēršas valsts iestādē ar rakstveida lūgumu, lai ziņas par to tiktu dzēstas, jo Noteikumi Nr. 620 neparedzot „automātisku” datu dzēšanu.

Secinājumu daļa

13. Saeima, Ministru kabinets un Tieslietu ministrija, atsaucoties uz Satversmes tiesas atziņām, pauž uzskatu, ka apstrīdētās normas nerada tiešu un konkrētu Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību aizskārumu un tādēļ tiesvedība lietā ir izbeidzama.

Tiesvedība lietā esot izbeidzama arī tādēļ, ka Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis visus efektīvos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Ja ir norādīti argumenti, kas varētu būt par pamatu tiesvedības izbeigšanai lietā, Satversmes tiesai tie jāizvērtē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu*).

14. Lai noskaidrotu, vai izskatāmajā lietā tiesvedība ir turpināma, Satversmes tiesa pārbaudīs:

1) vai apstrīdētās normas attiecas uz tādām Pieteikuma iesniedzēja pamattiesībām, kuras ir noteiktas Satversmes 96. pantā;

2) vai pastāv tiešs un konkrēts Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumš;

3) vai ir ievērotas likuma prasības par vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanu un konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 16.4. punktu*).

15. Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas attiecas uz Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 96. pantā noteiktajām pamattiesībām, Satversmes tiesai vispirms ir jānoskaidro šā panta tvērums.

15.1. Satversmes 96. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu,

vārdu un identitāti, personas datus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 10. punktu, 2011. gada 11. maija sprieduma lietā Nr. 2010-55-0106 10.2. punktu un 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 13. punktu*).

Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

Interpretējot Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8. pantu, ECT atzinusi, ka jēdziena „privātā dzīve” tvērums ir plašs. Personas datu iegūšana un glabāšana ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā (*sk. ECT Lielās palātas 2000. gada 16. februāra sprieduma lietā „Amann v. Switzerland”, pieteikums Nr. 27798/95, 65. punktu un 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 68. un 69. punktu*). Privātās dzīves neaizskaramība un personas datu aizsardzība nostiprināta arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 7. un 8. pantā.

Satversmes tiesa konstatē, ka personas fizisko un sociālo identitāti raksturojošu datu iegūšana, apstrāde un glabāšana ietilpst personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā.

Tādējādi Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver fiziskās personas datu aizsardzību.

15.2. Izskatāmajā lietā, Pieteikuma iesniedzēju atzīstot par aizdomās turēto kriminālprocesā, tika sagatavots akts par bioloģiskā materiāla izņemšanu iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē.

Satversmes tiesai jānoskaidro, vai aizdomās turētas personas bioloģiskais materiāls, kuru izņem DNS ģenētiskajai izpētei, un DNS nacionālajā datu bāzē glabātais DNS profils ir fiziskās personas dati un tādējādi ietilpst Satversmes 96. panta tvērumā.

Atbilstoši DNS likuma 1. panta 1. punktam bioloģiskais materiāls ir cilvēka audu vai orgānu daļas un organisma šķidrums, kas satur šūnas, kuru kodolos ir dezoksiribonukleīnskābes (piemēram, asinis, siekalas, kauli). DNS likuma 1. panta 3. punkts noteic, ka DNS ir dezoksiribonukleīnskābes molekulas daļa, kas norāda uz cilvēka atšķirīgo pazīmju ģenētisko informāciju. DNS ģenētiskā izpēte ir bioloģiskā materiāla zinātniska izpēte ar mērķi noteikt DNS profilu. Savukārt DNS likuma 1. panta 4. punktā noteikts, ka DNS profils ir datorlasāms DNS ģenētiskās izpētes rezultāts.

Fiziskās personas datu definīcija ietverta Datu aizsardzības likumā. Saskaņā ar šā likuma 2. panta 3. punktu personas dati ir jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu.

Bioloģiskais materiāls, ko izņem no personas, par to sagatavojot aktu, kura veidlapas paraugs ietverts Noteikumu Nr. 620 1. pielikumā, satur konkrētas (jau identificētas) personas DNS datus. Veicot izņemtā bioloģiskā materiāla izpēti, tiek noteikts personas DNS profils un iekļauts glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē. Tādējādi visā DNS profila noteikšanas procesā tiek veiktas darbības ar identificētas personas datiem.

Līdz ar to gan identificētas personas bioloģiskais materiāls, gan tā izpētes procesā radītās jaunas informācijas vienības, tostarp arī konkrētā formātā (datorlasāms) saglabāts DNS ģenētiskās izpētes rezultāts (DNS profils), ir atzīstami par fiziskās personas datiem Datu aizsardzības likuma un Satversmes 96. panta izpratnē.

15.3. Saskaņā ar Datu aizsardzības likuma 2. panta 8. punktu sensitīvi personas dati ir tādi personas dati, kas norāda personas rasi, etnisko izcelsmi, reliģisko, filozofisko un politisko pārliecību, dalību arodbiedrībās, kā arī sniedz informāciju par personas veselību vai seksuālo dzīvi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka šie Datu aizsardzības likumā norādītie dati pēc būtības atbilst Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra

direktīvas 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti 8. pantā regulētajiem īpašu kategoriju datiem (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 13. punktu*). Arī ECT judikatūrā nostiprināta atziņa, ka personas DNS profils ir sensitīvi personas dati (*sk. ECT Lielās palātas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 75. un 76. punktu*). DNS profila noteikšanas mērķis visos gadījumos ir konkrētas personas vai vairāku personu saiknes identifikācija. Apstāklis, ka DNS profila noteikšanas procesā tiek izmantota tikai daļa no bioloģiskajā materiālā ietilpstošās informācijas, neietekmē DNS profila atzīšanu par sensitīviem personas datiem pēc būtības (*sk. turpat 73. punktu*). Arī tas apstāklis, ka DNS profils ir datorlasāms DNS ģenētiskās izpētes rezultāts, ko nav iespējams izmantot bez atbilstošu informācijas tehnoloģiju pielietošanas, neietekmē DNS profila atzīšanu par sensitīviem personas datiem (*sk. turpat 75. punktu*).

Tādējādi identificētas personas bioloģiskais materiāls, kas tiek izņemts un pētīts DNS profila noteikšanas procesā, kā arī DNS profils ir īpaši aizsargājami fiziskās personas dati.

15.4. Vispārējos principus, pēc kādiem fiziskās personas dati tiek apstrādāti kriminālprocesa vajadzībām, nosaka Datu aizsardzības likuma 10. panta ceturrtā daļa un 12. pants. Minētās normas noteic, ka kriminālprocesa vajadzībām drīkst apstrādāt personas datus, kas attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, sodāmību krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās, kā arī uz tiesas nolēmumu vai tiesas lietas materiāliem. Datu aizsardzības likums piemērojams arī fiziskās personas datu apstrādei sākotnēji neparedzētiem mērķiem krimināltiesību jomā, citastarp šādiem mērķiem: lai novērstu tūlītēju būtisku sabiedriskās drošības apdraudējumu; lai atklātu noziedzīgus nodarījumus un veiktu kriminālvajāšanu.

Tiesiskais pamats sensitīvu fiziskās personas datu apstrādei noteikts Datu aizsardzības likuma 11. pantā, paredzot, ka sensitīvu personas datu apstrāde ir aizliegta, izņemot šajā pantā minētos gadījumus. Šā panta 11. punkts ļauj veikt sensitīvu personas datu apstrādi, pildot valsts pārvaldes funkcijas vai veidojot

likumā noteiktās valsts informācijas sistēmas. DNS nacionālajai datu bāzei ir valsts informācijas sistēmas statuss.

Līdz ar to kriminālprocesa ietvaros var apstrādāt gan tādas fiziskās personas datus, kas nav sensitīvi, gan arī sensitīvus personas datus.

Tādējādi gan aizdomās turētas personas bioloģiskais materiāls, gan DNS profils ir fiziskās personas dati, kas ietilpst Satversmes 96. panta tvērumā un, ievērojot to sensitīvo dabu, ir īpaši aizsargājami.

16. Lai izvērtētu, vai pastāv tiešs un konkrēts Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums, ir jānoskaidro apstrīdēto normu tvērums, jākonstatē, vai apstrīdētās normas ir attiecināmas uz Pieteikuma iesniedzēja situāciju, un jāpārbauda, vai apstrīdētās normas radījušas pamattiesību aizskārumu.

16.1. Pieteikuma iesniedzējs apstrīd DNS likuma 1. panta 2. un 6. punkta, 4. panta, 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Noteikumu Nr. 620 2. un 13. punkta atbilstību Satversmes 96. pantam tiktāl, ciktāl šīs normas paredz, ka no visām aizdomās turētām personām jāizņem bioloģiskais materiāls DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē.

Satversmes tiesa atzinusi, ka tai savas kompetences robežās ir jānoskaidro apstrīdētās normas un citu ar to cieši saistīto tiesību normu mērķis un patiesā jēga (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-72-01 12. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro apstrīdēto normu tvērums.

16.1.1. Tiesas sēdē tika pausti atšķirīgi viedokļi par to, vai apstrīdētās normas paredz aizdomās turētas personas bioloģiskā materiāla izņemšanu DNS profila noteikšanai tikai tad, ja kriminālprocesi virzošā amatpersona pieņēmusi lēmumu par tā noteikšanas nepieciešamību konkrētu lietas apstākļu noskaidrošanai, vai arī bioloģiskais materiāls izņemams no katras personas, kurai noteikts aizdomās turētā statuss.

Saeima un Ministru kabinets tiesas sēdē uzturēja viedokli, ka par aizdomās turētas personas bioloģiskā materiāla izņemšanu DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē katrā konkrētā gadījumā lēmumu pieņemot kriminālprocesi virzošā amatpersona (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada*

6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 87. lpp.). Arī Tieslietu ministrija puda viedokli, ka kriminālprocesu virzošajai amatpersonai visos gadījumos jāizvērtē, vai DNS profila noteikšana konkrētajā lietā ir nepieciešama (sk. *Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 3. sēj. 12. lpp.*).

Ģenerālprokuratūras un Valsts policijas rakstveida viedokļos bija ietverti argumenti par nosacījumiem, ar kādiem aizdomās turētās personas bioloģiskais materiāls izņemams salīdzinošās izpētes veikšanai (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 106. un 126. lpp.*), bet nebija sniegta konkrēto izskatāmās lietas apstākļu analīze. Tiesas sēdē Valsts policijas un Ģenerālprokuratūras pārstāvji papildināja rakstveidā paustos viedokļus, norādot, ka gadījumos, kad aizdomās turētās personas bioloģiskais materiāls tiek izņemts ar mērķi iekļaut tās DNS profilu DNS nacionālajā datu bāzē, nenosakot ekspertīzi konkrētajā lietā, apstrīdēto normu piemērošanas priekšnoteikums ir attiecīgais personas kriminālprocesuālais statuss un DNS likuma normas (sk. *Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 130. lpp. un 3. sēj. 27. lpp.*). Pieaicinātā persona A. Lieljuksis pievienojās šādai apstrīdēto normu interpretācijai (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 117. lpp.*). Šādu interpretāciju atzina arī pieaicinātā persona A. Bitāns (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 136. lpp.*).

Atbilstoši DNS likuma 13. pantam bioloģiskā materiāla izņemšanu, kā arī ziņu savlaicīgu sniegšanu Kriminālistikas pārvaldei to iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē Ministru kabineta noteiktajā kārtībā nodrošina izmeklēšanas iestādes, Ieslodzījuma vietu pārvalde, prokuratūras iestādes, tiesas, ārstniecības iestādes vai ārstniecības personas. Minētās iestādes un personas ir atbildīgas par bioloģiskā materiāla izņemšanu, kā arī par ziņu savlaicīgu sniegšanu un šo ziņu atbilstību tās apliecinājošiem dokumentiem.

Savukārt likuma „Par policiju” 12. panta 14.² punkts noteic, ka policijas darbiniekam, pildot viņam uzliktos pienākumus, atbilstoši dienesta kompetencei ir tiesības DNS nacionālās datu bāzes izveidošanu un izmantošanu regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā iegūt bioloģiskos materiālus. To, ka DNS likums nosaka izmeklēšanas iestāžu pienākumu, bet likums „Par policiju” – izmeklēšanas iestāžu tiesības veikt personu identificējošas darbības, tostarp iegūt

aizdomās turēto personu bioloģisko materiālu, tiesas sēdē apstiprināja gan Valsts policijas, gan Ģenerālprokuratūras pārstāvji, kā arī Tieslietu ministrija un A. Lieljuksis (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 138. lpp. un 3. sēj. 16., 27., un 63. lpp.*).

Izskatāmajā lietā ir materiāli, ka Drošības policijas vecākais inspektors pirmās instances tiesas sēdē liecinājis, ka visām policijas iestādēm ir pienākums izņemt aizdomās turētas personas „DNS paraugu”. Tas notiekot, pamatojoties uz Noteikumiem Nr. 620, kas izdoti saskaņā ar DNS likumu. Liecinieks norādījis, ka „DNS paraugu izņemšana nav saistīta ar konkrēto kriminālprocesu, kurā Lato Lapsa ir atzīts par aizdomās turēto” (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 24. lpp.*).

Apstrīdētais DNS likuma 1. panta 6. punkts noteic, ka salīdzināmie paraugi ir bioloģiskais materiāls, kas ņemts citastarp no aizdomās turētām personām, lai noskaidrotu bioloģiskas izcelsmes pēdu avotu, identificētu pazudušu personu vai neatpazītu līķi. Tiesas sēdē tika pausti viedokļi, ka bioloģiskais materiāls, ko izņem iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē, gan neesot salīdzināmais paraugs kriminālprocesuālā izpratnē, tomēr esot uzskatāms par paraugu, kas izmantojams personas identifikācijai (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 147. lpp. un 3. sēj. 1. un 3. lpp.*).

Tādējādi kriminālprocesu virzošā amatpersona Pieteikuma iesniedzēja situācijā pildīja DNS likumā noteikto pienākumu iegūt bioloģisko materiālu no aizdomās turētās personas tās DNS profila noteikšanai un tas bija nepieciešams DNS nacionālās datu bāzes veidošanai.

16.1.2. DNS likuma mērķis atbilstoši šā likuma 2. pantā noteiktajam ir izveidot DNS nacionālo datu bāzi, kas izmantojama noziedzīgu nodarījumu atklāšanā, pazudušu personu meklēšanā un neatpazītu līķu (līķa materiālu) identificēšanā, kā arī noteikt un regulēt DNS ģenētiskās izpētes rezultātu apmaiņu ar ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām. Savukārt DNS likuma 4. pants noteic, ka DNS nacionālajā datu bāzē apkopo un glabā informāciju par DNS profiliem un ziņas par personām, kuras turētas aizdomās, apsūdzētas vai notiesātas, par neatpazītiem līķiem, par Latvijas Republikā pazudušām personām un par bioloģiskas izcelsmes pēdām.

Saeimas pārstāve I. Tralmaka tiesas sēdē pauda uzskatu, ka DNS likuma mērķis saprotams tādējādi, ka vienotā datu bāzē ir apkopojami tie DNS profili, kuri noteikti, veicot kriminālprocesuālās izmeklēšanas darbības (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 94. un 102. lpp.*). Šis uzskats tika pamatots ar DNS likuma projekta anotācijā norādīto. Tam pievienojās arī Ministru kabineta un Tieslietu ministrijas pārstāvji.

Savukārt A. Lieljuksis tiesas sēdē uzsvēra, ka DNS likuma mērķis ir interpretējams plašāk nekā tikai kriminālprocesuālu izmeklēšanas darbību ietvaros iegūto datu apkopošana. DNS nacionālajā datu bāzē esošā informācija sekmējot pēc iespējas vairāku noziedzīgu nodarījumu atklāšanu, neaprobežojoties tikai ar vienu konkrētu kriminālprocesu. Šim viedoklim pēc būtības pievienojās arī Valsts policijas pārstāvis, Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldes DNS ekspertīžu nodaļas priekšniece O. Bergere un Ģenerālprokuratūras pārstāvis. O. Bergere skaidroja, ka regulāri notiekot DNS nacionālajā datu bāzē glabātās informācijas apmaiņa ar ārvalstīm Prīmes ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 2. lpp.*).

DNS likuma 4. pantā tieši norādīti DNS profila noteikšanas procedūras posmi, proti, informācijas apkopošana un glabāšana. Iztulkojot šo normu, jāņem vērā, ka uz DNS likuma pamata izdotie Noteikumi Nr. 620 reglamentē bioloģiskā materiāla izņemšanu, jo bez tā DNS ģenētiskā izpēte objektīvi nebūtu iespējama.

Noteikumi Nr. 620 regulē amatpersonu rīcību visos gadījumos, kad izņemams personas bioloģiskais materiāls, tostarp nosaka kārtību, kādā tas izņemams, kārtību, kādā sagatavojams akts, kura veidlapas paraugs ietverts Noteikumu Nr. 620 1. pielikumā, un kārtību, kādā sniedzamas ziņas Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldei. Apstrīdētais Noteikumu Nr. 620 2. punkts nosaka to subjektu kategorijas, no kuriem izņemams bioloģiskais materiāls (parauga devējus), tostarp par vienu no šīm kategorijām nosaka aizdomās turētās personas. Tādējādi bioloģiskā materiāla izņemšana, kaut arī tā kā atsevišķa darbība DNS likuma 4. pantā nav tieši norādīta, ir viens no DNS profila noteikšanas procedūras posmiem.

DNS likuma 10. pants paredz, kāda informācija par noziedzīga nodarījuma izdarīšanā aizdomās turēto personu iekļaujama DNS nacionālajā datu bāzē. Tādējādi šī norma noteic DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamās un uzglabājamās fiziskās personas datu vienības sastāvu.

Savukārt DNS likuma 18. panta pirmā daļa noteic, cik ilgi DNS profilus un ziņas par aizdomās turētajām personām glabā DNS nacionālajā datu bāzē tādā gadījumā, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turēto uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums. Tāpat šī norma noteic, ka šādos gadījumos informācija no DNS nacionālās datu bāzes dzēšama, ja ir saņemts attiecīgās personas rakstveida iesniegums par tās dzēšanu, bet, ja šāds iesniegums netiek saņemts, DNS profilu un ziņas DNS nacionālajā datu bāzē glabā 10 gadus no dienas, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi konkrēto lēmumu vai spriedumu.

Tiesas sēdē, pretēji Saeimas un Ministru kabineta paustajam viedoklim, Valsts policijas un Ģenerālprokuratūras pārstāvji, kā arī A. Lieljuksis atzina, ka DNS likuma 1. panta 6. punkts, 4. pants, 10. pants, 18. panta pirmā daļa, kā arī Noteikumu Nr. 620 2. punkts veido vienotu regulējumu aizdomās turētu personu DNS profilu apkopošanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 133. lpp. un 3. sēj. 35. un 70. lpp.*).

DNS likuma mērķis ir izveidot DNS nacionālo datu bāzi, kas izmantojama ikviena noziedzīga nodarījuma atklāšanai. Satversmes tiesa atzīst, ka tādā gadījumā, ja aizdomās turēto personu DNS profili tiktu noteikti tikai ar mērķi izmeklēt konkrētu noziedzīgu nodarījumu, pamatojoties uz konkrēto kriminālprocesu virzošās amatpersonas lēmumu, DNS likuma mērķis tiktu sasniegts tikai daļēji, proti, iespējami lielāks skaits DNS profilu netiktu izmantots citu noziedzīgu nodarījumu atklāšanai.

Līdz ar to, ievērojot DNS likuma mērķi un tiesas sēdē paustos viedokļus par apstrīdēto normu piemērošanu, īpaši par datu apmaiņu un sadarbību ar ārvalstīm, DNS likuma mērķa sasniegšanai atbilst tāda apstrīdēto normu interpretācija, kas ļauj DNS likuma 13. pantā noteiktajiem subjektiem izņemt

DNS profila noteikšanai nepieciešamo bioloģisko materiālu no visām personām, kurām noteikts kriminālprocesuālais statuss – aizdomās turētais.

Tādējādi DNS likuma 1. panta 6. punkts, 4. pants, 10. pants un 18. panta pirmā daļa, kā arī Noteikumu Nr. 620 2. punkts veido vienotu tiesisko regulējumu, kas ir pamats aizdomās turētās personas bioloģiskā materiāla izņemšanai, tās DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē.

16.2. Apstrīdētais DNS likuma 1. panta 2. punkts noteic, ka bioloģiskas izcelsmes pēdas ir bioloģiskais materiāls, kas izņemts notikuma vietā, citastarp no aizdomās turētās personas vai tās apģērba, kā arī no cita veida lietiskajiem pierādījumiem.

Savukārt apstrīdētais Noteikumu Nr. 620 13. punkts noteic, ka bioloģiskās izcelsmes pēdas noziedzīga nodarījuma vietā, citastarp no aizdomās turētās personas vai tās apģērba, kā arī no citiem lietiskajiem pierādījumiem, izņem Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

Tiesas sēdē tika noskaidrots, ka Pieteikuma iesniedzēja situācijā nav piemērotas DNS likuma 1. panta 2. punkta un Noteikumu Nr. 620 13. punkta normas. Proti, konkrētajā kriminālprocesā, kurā Pieteikuma iesniedzējs atzīts par aizdomās turēto, nav izņemtas bioloģiskas izcelsmes pēdas un nav pieņemts lēmums par bioloģiskas izcelsmes pēdu avota noskaidrošanu izmeklēšanas nolūkos.

Tādējādi DNS likuma 1. panta 2. punkts un Noteikumu Nr. 620 13. punkts nav attiecināms uz Pieteikuma iesniedzēja situāciju.

Līdz ar to tiesvedība prasījuma daļā par DNS likuma 1. panta 2. punkta un Noteikumu Nr. 620 13. punkta atbilstību Satversmes 96. pantam saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu ir izbeidzama.

16.3. Pārbaudot, vai pastāv apstākļi, kuru dēļ jāturpina lietas izskatīšana par DNS likuma 1. panta 6. punkta, 4. panta, 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Noteikumu Nr. 620 2. punkta (turpmākajā sprieduma tekstā ar terminu „apstrīdētās normas” tiks apzīmētas tikai šīs normas) atbilstību Satversmes

96. pantam, Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai apstrīdētās normas ir radījušas aizskārumu Pieteikuma iesniedzēja situācijā.

Lai nošķirtu gadījumus, kad persona konstitucionālo sūdzību iesniedz nolūkā aizstāvēt savas tiesības, no gadījumiem, kad persona to dara vispārības labā, piemēram, citu personu tiesību aizsardzības vai arī politisku, zinātnisku vai citādu mērķu sasniegšanas labad, nepietiek ar konstatāciju, ka persona pieder pie grupas, uz kuru tiesību norma attiecas. Personai ir jāsniedz ticams pamatojums tam, ka tiesību normas izraisītās nelabvēlīgās sekas rada tai pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 22.1. punktu*).

Saeima, Ministru kabinets un Tieslietu ministrija uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības nav aizskartas, jo viņš atteicies izsniegt savu bioloģisko materiālu DNS profila noteikšanai. Tiesas sēdē Saeima uzturēja viedokli, ka Pieteikuma iesniedzējs nav sniedzis argumentus tam, ka ikviena no apstrīdētajām normām viņam piemērota, radot tiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 88. lpp.*). Saeimas viedoklim pievienojās arī Ministru kabinets un Tieslietu ministrija.

Satversmes tiesa jau konstatējusi, ka lietas materiālos ir akts, kas apliecina, ka Pieteikuma iesniedzējam bija jānodod bioloģiskais materiāls tā ģenētiskajai izpētei, DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē (turpmāk – DNS profila noteikšanas procedūra). Pieteikuma iesniedzējs aizkavēja uzsākto DNS profila noteikšanas procedūru, uzskatot, ka ar to tiek aizskartas viņa pamattiesības.

Par atteikšanos izsniegt bioloģisko materiālu pret Pieteikuma iesniedzēju tika uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība pēc LAPK 175.² panta. Vērtējot Pieteikuma iesniedzēja rīcību, tiesa atzinusi, ka viņam ir pienākums „ piedalīties DNS nacionālās datu bāzes izveidē” (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 24. lpp.*). Administratīvā pārkāpuma lietvedība nav izbeigta uz rehabilitējoša pamata. Ir atzīts, ka Pieteikuma iesniedzēja rīcībā ir pārkāpuma sastāvs, un viņam izteikts mutvārdu aizrādījums.

Satversmes tiesas praksē ir atzīts: lai indivīdam Satversmē garantētās tiesības varētu tikt efektīvi aizsargātas, Satversmes tiesai jāizvērtē to patiesā īstenošana (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-01-01 11.3. punktu*). Turklāt Satversmes tiesa atzinusi, ka jebkādu šaubu gadījumā attiecībā uz iespējām izbeigt tiesvedību tiesai *ex officio* ir pienākums izskatīt lietu pēc būtības un sniegt iespējami plašāku izvērtējumu tam, vai nav pārkāptas pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-09-03 10. punktu*).

Lietā nav strīda par to, ka Noteikumu Nr. 620 2. punkts Pieteikuma iesniedzējam piemērots, jo viņš bija aizdomās turētā statusā. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējs piederēja pie identificētas subjektu grupas, uz kuru apstrīdētās normas attiecās kā vienots regulējums.

Satversmes tiesa norāda, ka ECT ir uzsvērusi bioloģiskā materiāla un DNS profila glabāšanas īpašos riskus un tālejošās sekas, ņemot vērā to, ka attiecīgā sensitīvā informācija reāli var tikt izmantota jebkurā laikā nākotnē (*sk. ECT Lielās palātas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 69. punktu*). Ievērojot šo aizsargājamo datu īpašo raksturu, apstāklis, ka Pieteikuma iesniedzējam izdevies prettiesiski izvairīties no apstrīdēto normu kā vienota tiesiskā regulējuma piemērošanas, tomēr nenozīmē, ka viņš nav nokļuvis to tvērumā. Turklāt Pieteikuma iesniedzējs ir atradies tādā tiesiskā situācijā, kurā viņam radušās tiesas negatīvas sekas, proti, tika atzīts, ka viņš ir izdarījis administratīvo pārkāpumu.

Līdz ar to apstrīdētās normas ir radījušas Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu.

17. Lai pārbaudītu, vai Pieteikuma iesniedzējs ir izmantojis visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, Satversmes tiesa noskaidros, vai ir izmantoti visi efektīvie un reālie tiesību aizsardzības līdzekļi.

Saeima, Ministru kabinets un Tieslietu ministrija uzsvēra, ka Kriminālprocesa likuma 336. panta pirmā daļa paredz personai, kuras tiesības vai

likumiskās intereses kriminālprocesā ir aizskartas, iespēju iesniegt sūdzību par kriminālprocesu virzošās amatpersonas rīcību vai lēmumu. Pieteikuma iesniedzējs šo iespēju neesot izmantojis. Valsts policijas pārstāvis tiesas sēdē piekrita viedoklim, ka personai ir tiesības sūdzēties par kriminālprocesu virzošās amatpersonas rīcību vai lēmumu, tomēr norādīja, ka konkrētajā situācijā šāda sūdzība nebūtu efektīva. Tā kā par atteikšanos izsniegt bioloģisko materiālu uzsākta administratīvā pārkāpuma lietvedība, tās ietvaros Pieteikuma iesniedzējam bijušas iespējas aizstāvēt savas tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 137. lpp.*). Ģenerālprokuratūras pārstāvis pievienojās šim viedoklim (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 3. sēj. 43. lpp.*).

Pieteikuma iesniedzējs ir aizstāvējis savas tiesības administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros. Kaut arī tiesa atzinusi Pieteikuma iesniedzēja pārkāpumu par maznozīmīgu un nav piemērojusi sodu, Pieteikuma iesniedzējs iesniedzis apelācijas sūdzību. Tajā viņš paudis uzskatu, ka „neviens normatīvais akts nenoteic pienākumu izsniegt bioloģisko materiālu kādai iestādei [...] kā arī sniegt palīdzību DNS nacionālās datu bāzes izveidošanā” (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 26. lpp.*). Tiesa šo uzskatu nav atzinusi par pamatotu. Abas tiesu instances ir atzinušas, ka policijas amatpersonas prasība par bioloģiskā materiāla izņemšanu DNS profila noteikšanai un glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē bija likumīga. Tiesa uzskatījusi, ka tās kompetencē nav DNS likuma un uz tā pamata izdoto Noteikumu Nr. 620 regulējuma izvērtēšana. Neviena no tiesu instancēm nav saskatījusi pamatu vērsties Satversmes tiesā, lai pārliecinātos par to, vai no apstrīdētajām normām izrietošais pamattiesību ierobežojums atbilst Satversmei.

Satversmes tiesa atzinusi, ka konstitucionālā sūdzība ir veidota kā subsidiārs tiesību aizsardzības līdzeklis. Ievērojot subsidiaritātes principu, nepieciešams izsmelt tikai reālās un efektīvās iespējas aizstāvēt aizskartās pamattiesības, nevis izmantot jebkurus iespējamus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas varētu jebkādā veidā attiekties uz pieteikuma iesniedzēja situāciju (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01*

14. punktu). Arī ECT uzsvērusi, ka subsidiaritātes principa prasības jāpiemēro elastīgi un bez pārmērīga formālisma (*sk., piemēram, ECT 2007. gada 18. janvāra sprieduma lietā „Estrikh pret Latviju”, pieteikums Nr. 73819/01, 93. un 94. punktu*).

Tā kā apstrīdētās normas veido vienotu regulējumu, DNS profila noteikšanas procedūra atbilstoši šim regulējumam ietver vairākus secīgus posmus – aizdomās turētās personas bioloģiskā materiāla izņemšanu, DNS izpēti DNS profila noteikšanai un tā glabāšanu DNS nacionālajā datu bāzē. Satversmes tiesa uzskata, ka konkrētajā lietā nozīme ir tam apstāklim, ka apstrīdētās normas neparedz iespēju DNS profila noteikšanas procedūru kādā tās posmā pārtraukt. Tādējādi nav uzskatāms, ka visos DNS profila noteikšanas procedūras posmos personai būtu efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi.

Pieteikuma iesniedzēja situācijā strīds radās tad, kad tika uzsākta bioloģiskā materiāla izņemšana, un šis strīds tika izskatīts administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros. Satversmes tiesa norāda, ka nav pamatots Saeimas un Ministru kabineta uzskats, ka Pieteikuma iesniedzējam konkrētajos apstākļos papildus jau uzsāktajai lietvedībai bija jāapstrīd kriminālprocesu virzošās amatpersonas rīcība vai lēmums, lai formāli varētu tikt atzīts, ka viņš ir izmantojis visus iespējamus savu tiesību aizsardzības līdzekļus. Lietā ir materiāli, kas apliecina, ka izšķirami divi personas DNS profila noteikšanas mērķi. Gadījumā, kad aizdomās turētas personas DNS profils tiek noteikts tikai tādēļ, lai to glabātu DNS nacionālajā datu bāzē, bet kriminālprocesuālo izmeklēšanas darbību veikšanai tas nav nepieciešams, aizdomās turētā pienākumi un tiesības šajā sakarā nav kriminālprocesuāli noregulēti.

Pieteikuma iesniedzēja situācijā administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros bija iespējams pēc būtības gan vērtēt amatpersonas prasības tiesiskumu, gan pārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību Satversmei.

Tādējādi konkrētās lietas apstākļos Pieteikuma iesniedzējs ir izmantojis visus efektīvos un reālos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Līdz ar to tiesvedība lietā daļā par DNS likuma 1. panta 6. punkta, 4. un 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Noteikumu Nr. 620 2. punkta atbilstību Satversmes 96. pantam ir turpināma.

18. Apstrīdētās normas paredz aizdomās turētās personas sensitīvo datu iegūšanu un glabāšanu DNS nacionālajā datu bāzē.

Tādējādi apstrīdētajās normās ir ietverts Satversmes 96. pantā noteikto tiesību ierobežojums.

Lai noskaidrotu, vai tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojums, kas noteikts ar apstrīdētajām normām, ir pieļaujams, Satversmes tiesai jāvērtē, vai šis pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 22. punktu*).

19. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu*).

20. Lietā nav strīda par to, ka apstrīdētās DNS likuma normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā. Nav strīda arī par to, ka DNS likums ir publiski pieejams.

Lietā nav materiālu, kas radītu šaubas par to, ka apstrīdētā Noteikumu Nr. 620 norma pieņemta un izsludināta pienācīgā procesuālā kārtībā un ir publiski pieejama.

21. Pieteikuma iesniedzējs apšaubā apstrīdēto normu kvalitāti, norādot, ka tiesiskais regulējums par DNS profila noteikšanu tā iekļaušanai un glabāšanai

DNS nacionālajā datu bāzē ir neskaidrs. Uz apstrīdēto normu neskaidrību ir norādījis arī Tiesībsargs un A. Bitāns.

Saeima, Ministru kabinets, kā arī Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētās normas ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona, vajadzības gadījumā saņemot atbilstošu padomu, varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

Saeima un Ministru kabinets ir uzsvēruši likumdevēja rīcības brīvību konsultēties ar ekspertiem un sociālajiem partneriem, kā arī to, ka šādu konsultāciju apjoms tieši neietekmējot pieņemto tiesību normu kvalitāti.

Satversmes tiesa uzskata, ka plaša priekšizpēte tiesību normas izstrādes un pieņemšanas laikā, citastarp dažādu valstu prakses analīze un konsultācijas ar zinātniekiem un nozares ekspertiem, var labvēlīgi ietekmēt tiesību normas kvalitāti. Tomēr priekšizpētes detalizācijas pakāpe vai apjoms pats par sevi nevar būt pamats tam, lai tiktu konstatēta nepietiekama tiesību normas kvalitāte.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāve uzturēja viedokli, ka tiesību normas ir skaidri formulētas. Taču Pieteikuma iesniedzēja situācijā tās esot piemērotas kļūdaini. Saeimas viedoklim pievienojās arī Ministru kabinets un Tieslietu ministrija.

Valsts policijas pārstāvis amatpersonas rīcībā kļūdu nesaskatīja. Tiesas sēdē viņš pauda viedokli, ka, uzsākot Pieteikuma iesniedzēja DNS profila noteikšanas procedūru, apstrīdētās normas piemērotas atbilstoši izmeklēšanas iestādēs pastāvošajai praksei (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 131. un 132. lpp.*). Šim uzskatam pievienojās arī Ģenerālprokuratūras pārstāvis un A. Lieljuksis.

Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka lietas dalībnieku un pieaicināto personu viedoklis par tiesību normu saturu pats par sevi nav izšķirošs attiecīgās normas tiesisko seku noskaidrošanā, jo tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2.2. punktu*). Satversmes tiesa ir noskaidrojusi apstrīdēto normu tvērumu un secina, ka apstrīdētās normas šā sprieduma 16. punktā nostiprinātajā interpretācijā ir skaidras un paredzamas.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

22. Ikviena tiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un pamatojumam, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumam jābūt noteiktam svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

No Satversmes 116. panta izriet, ka personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Pienākums norādīt leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 13.2. punktu*).

Saeima norādījusi, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis esot DNS nacionālās datu bāzes izveide un izmantošana noziedzīgu nodarījumu atklāšanā, pazudušu personu meklēšanā un neatpazītu līķu identificēšanā, kā arī DNS ģenētiskās izpētes rezultātu apmaiņa ar ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām. Tas atbilst Satversmes 116. pantā noteiktajam leģitīmajam mērķim – sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzībai. Saeimas viedoklim pēc būtības pievienojas visi lietas dalībnieki.

ECT ir atzinusi, ka noziedzības novēršana un noziedzīgu nodarījumu atklāšana ir leģitīmi mērķi, kas attaisno sensitīvu personas datu uzglabāšanu (*sk. ECT 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 100. punktu un 2013. gada 4. jūnija sprieduma lietās „Peruzzo v. Germany” un „Martens v. Germany”, pieteikumi Nr. 7841/08 un Nr. 57900/12, 40. punktu*).

Satversmes tiesa pievienojas Saeimas paustajam viedoklim par ģenētiskās izpētes rezultātu apmaiņas pienākuma svarīgumu, īpaši Eiropas Savienības dalībvalstu starpā. Noziedzīgu nodarījumu atklāšana, pārbaudot personas iespējamo saikni ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem, ir visas sabiedrības un ikviena tās locekļa interesēs.

Tādējādi ierobežojuma legitīmais mērķis ir sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība.

23. Noskaidrojot, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa izvērtē, vai izmantotie ierobežojošie līdzekļi ir piemēroti legitīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem un vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-11-01 13. punktu*).

23.1. Pieteikuma iesniedzējs atzinis, ka ierobežojuma legitīmā mērķa sasniegšanai esot piemērota bioloģiskā materiāla iegūšana no notiesātajiem. Sabiedrības interesēs esot operatīva noziedzīgu nodarījumu atklāšana. Ja persona ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu ir atzīta par vainīgu, tās DNS profila salīdzināšana ar citiem profiliem varbūt palīdzēsot atklāt iepriekš izdarītus noziedzīgus nodarījumus vai novērst nākotnē plānotus noziedzīgus nodarījumus. Tas atbilstot ierobežojuma mērķim.

Taču Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka aizdomās turētu personu DNS profilu noteikšana esot pretrunā ar nevainīguma prezumpcijas principu kriminālprocesā un tādējādi attiecībā uz šīm personām neesot piemērots līdzeklis.

Saeima nepiekrīt šim Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un norāda, ka nevainīguma prezumpcijas princips netiekot pārkāpts, jo DNS profila noteikšana nenozīmējot to, ka persona atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Savukārt Ministru kabinets ir norādījis, ka straujā tehnoloģiju attīstība, kā arī iedzīvotāju uzvedības neparedzamība radījusi izmaiņas arī noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā un atklāšanā. Arvien pieaugošais pārrobežu noziedzīgu nodarījumu skaits liekot izmeklēšanas iestāžu darbiniekiem pielāgot izmeklēšanas darbības jaunajai situācijai. Noziedzīgu nodarījumu atklāšana esot tieši atkarīga no policijas rīcībā esošās informācijas. Izraudzītais līdzeklis esot piemērots tam, lai veicinātu noziedzīgu nodarījumu efektīvu atklāšanu, panāktu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez pārmērīgas iejaukšanās personas dzīvē, kā arī nodrošinātu preventīvo funkciju. Ministru kabinets arī

uzsvēris, ka tad, ja nebūtu DNS nacionālās datu bāzes, netiktu atklāti tādi noziedzīgi nodarījumi kā, piemēram, noziegumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, jo šādos gadījumos DNS esot viens no būtiskākajiem pierādījumiem. Arī Valsts policija, Ģenerālprokuratūra un A. Lieljuksis pievienojas šim viedoklim.

ECT atzinusi, ka cīņa ar noziedzību, it īpaši ar terorismu un organizēto noziedzību, lielā mērā ir atkarīga no modernajām zinātniskajām izmeklēšanas un identifikācijas metodēm (*sk. ECT 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 105. punktu*). Šo metožu nozīmīgums uzsvērts arī Eiropas Padomes Ministru komitejas 1992. gada 10. februāra rekomendācijas Nr. R (92)1 *Par DNS analīžu izmantošanu krimināltiesību sistēmā* preambulas sestajā rindkopā un Eiropas Savienības Padomes 1997. gada 9. jūnija rezolūcijas Nr. 97/C193/02 *Par apmaiņu ar DNS analīžu rezultātiem* preambulas pirmajā un otrajā rindkopā.

Satversmes tiesa atzīst, ka aizdomās turēto personu DNS profilu noteikšana iespējamu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas stadijā ir piemērots līdzeklis ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai. Nosakot DNS profilu, ir iespējams ar augstu precizitātes pakāpi identificēt personu, noteikt konkrētas personas klātbūtni noziedzīga nodarījuma vietā vai saistību ar citiem iepriekš izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuru izmeklēšanas laikā noteikti DNS profili, kā arī saikni ar citām personām.

Līdz ar to ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

23.2. Izvērtējot, vai leģitīmo mērķi var sasniegt saudzējošākā veidā, jāņem vērā, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Turklāt Satversmes tiesai nav tiesību noteikt, kurš līdzeklis ir vislabākais, bet ir tiesības noteikt, vai valsts izraudzītais līdzeklis ir efektīvs (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 18. punktu*).

Vērtējot, vai leģitīmo mērķi ir iespējams sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, Pieteikuma iesniedzējs norādījis divas alternatīvas. Viņš paudis uzskatu, ka bioloģisko materiālu no aizdomās turētām

personām varētu neņemt, bet šo alternatīvu nav pamatojis ar konkrētiem argumentiem.

Saudzējošāks aizdomās turēto personu tiesību ierobežojums, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, varētu būt arī tāds, ka DNS profila noteikšanai tiktu izvirzīti papildu nosacījumi, piemēram, izmeklēšanas iestādes vadītāja rīkojums, kriminālprocesu virzošās amatpersonas motivēts lēmums vai iespējamā par attiecīgo nodarījumu piemērojamā soda smagums.

Saeima un Ministru kabinets pauduši viedokli, ka leģitīmais mērķis ar alternatīviem saudzējošākiem līdzekļiem nav sasniedzams (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 54. un 72. lpp.*). DNS dažos gadījumos esot vienīgais līdzeklis, kā identificēt personu, kura tiek meklēta saistībā ar iespējamu dalību noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Katrs uz noziedzīga nodarījuma novēršanu, atklāšanu un pierādīšanu vērsts līdzeklis esot unikāls un atšķirīgs no citiem. Šie līdzekļi cits citu papildinot, un to pielietošanai kopumā vajagot pēc iespējas efektīvākā veidā nodrošināt visu pagātnē izdarītu un nākotnē iespējamu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu (*sk. turpat*). Arī Ģenerālprokuratūra un Valsts policija uzskata, ka DNS nacionālajā datu bāzē glabātajiem datiem ir īpaša nozīme noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā un atklāšanā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 107. un 128. lpp.*).

Tiesas sēdē pieaicinātā persona O. Bergere paskaidroja, ka Kriminālistikas pārvaldes DNS ekspertīžu nodaļas galvenie darbības virzieni ir divi. Ja ir saņemts procesa virzītāja lēmums par DNS ekspertīzes noteikšanu, eksperti veicot ekspertīzi, kas ietverot arī lietisko pierādījumu izpēti, pēdu meklēšanu un analīzi. Paralēli citi eksperti veicot DNS paraugu izpēti un attiecīgo informāciju ievadot DNS nacionālajā datu bāzē. Personu DNS paraugi faktiski nepārtraukti tiek salīdzināti. Tādā veidā varot atklāt sakritības ar konkrētu personu vai identificēt lietiskos pierādījumus, kā arī sasaistīt vairākas lietas kopā un konstatēt noziedzīgu nodarījumu sērijas (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 6. un 13. aprīļa tiesas sēdes stenogrammu lietas materiālu 2. sēj. 149. lpp.*).

A. Bitāns uzskata, ka bioloģiskā materiāla izņemšana no visām aizdomās turētajām personām to DNS profila noteikšanai būtu atzīstama par prettiesisku (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 139. lpp.*). Savukārt A. Lieljuksis pauž uzskatu, ka

bioloģiskā materiāla iegūšanu no aizdomās turētām personām varētu ierobežot ar papildu nosacījumiem, piemēram, tādiem kā nodarījuma raksturs un bīstamības pakāpe. Veicot izmeklēšanu, DNS patlaban esot visprecīzākais praksē izmantotais personu identifikācijas līdzeklis, kas nodrošinot ļoti augstu identifikācijas ticamības pakāpi. Tas ļaujot izvairīties no nepamatotām apsūdzībām noziedzīgos nodarījumos, kurus persona nav izdarījusi, kā arī palīdzot atklāt ar citām metodēm neatklājamus noziegumus. Tomēr A. Lieljuksis uzsvēris, ka nestabilas sodu politikas apstākļos nebūtu vēlama DNS profilu noteikšanas sasaiste ar konkrētu par noziedzīgu nodarījumu paredzētu soda mēru (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 123. lpp.*).

Satversmes tiesa atzīst, ka DNS profila noteikšana ir unikāla personu identifikācijas metode. Gadījumos, kad personas identifikācija ar citām metodēm nav iespējama, DNS profila noteikšana var būt vienīgais efektīvais identifikācijas veids.

Satversmes tiesa secina, ka noteiktu periodu tiesībaizsardzības iestādēm likumā noteiktajā kārtībā ir pieejami visu aizdomās turēto personu DNS profili, kas attiecīgi var tikt izmantoti izmeklēšanā ne tikai tā konkrētā kriminālprocesa ietvaros, kurā personai noteikts aizdomās turētā statuss. Ņemot vērā to, ka starp noziedzīgiem nodarījumiem var būt dažāda veida saistība, atzīstams, ka pēc iespējas vairāk DNS profilu aptveroša DNS nacionālā datu bāze palīdz ne tikai efektīvāk izmeklēt konkrēto noziedzīgo nodarījumu, bet arī ierobežot noziedzību, atklājot citus noziedzīgus nodarījumus, kas iepriekš vēl nav atklāti, un sekmējo noziedzīgu nodarījumu novēršanu un atklāšanu nākotnē. Tas netiktu nodrošināts, ja DNS profili tiktu noteikti tikai tajos gadījumos, kad kriminālprocesu virzošā amatpersona pieņēmusi attiecīgu lēmumu, ievērojot izmeklējamās lietas apstākļu pārbaudes nepieciešamību. DNS nacionālās datu bāzes veidošana attiecībā uz identificētu subjektu kategorijām kā leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis ir nošķirama no gadījumiem, kuros tiek pieņemti individuāli kriminālprocesu virzošās amatpersonas lēmumi kriminālprocesā. Leģitīmajam mērķim atbilst iespējami efektīvāka noziedzības novēršana un krimināli sodāmu nodarījumu atklāšana, kas nodrošināma, DNS nacionālajā datu bāzē glabājot DNS likumā noteiktu subjektu DNS profilus.

Līdz ar to nepastāv saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

23.3. Izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās, vai nelabvēlīgās sekas, kas indivīdam rodas tā pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Proti, ir jānoskaidro lietā līdzsvarojamās intereses un tas, kurai no šīm interesēm būtu piešķirama prioritāte (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajām normām attiecībā uz aizdomās turētām personām esot „nesamērīgi ierobežojošs raksturs”.

Saeima un Ministru kabinets uzskata, ka indivīdam radītās negatīvās sekas esot mazākas nekā sabiedrības labums, kas tiekot gūts no apstrīdēto normu piemērošanas. Pamatojot sabiedrības ieguvumu, Saeima uzsver, ka noziedzības apkarošana sabiedrības interesēs ir ne tikai valsts tiesības, bet arī pozitīvs pienākums, kas citastarp izriet arī no Satversmē un Konvencijā ietvertajām cilvēka pamattiesībām un pamatbrīvībām. Turklāt šāds valsts pienākums attiecas ne tikai uz noziegumiem, kas varētu būt pastrādāti tās teritorijā, bet noteiktos gadījumos arī uz noziegumiem, kuri pastrādāti ārpus tās teritorijas un kuru atklāšanai ir nepieciešama efektīva starpvalstu sadarbība (*sk. ECT 2010. gada 7. janvāra sprieduma lietā „Rantsev v. Cyprus and Russia”, pieteikums Nr. 25965/04, 289. un 307. punktu*). DNS likums paredzot personai saistībā ar tās datu iegūšanu un glabāšanu pietiekamus tiesību aizsardzības līdzekļus. Turklāt DNS profila noteikšana un glabāšana nacionālajā DNS datu bāzē atbilstot ne tikai sabiedrības, bet arī datu subjekta interesēm. Pateicoties noteiktajam DNS profilam, personu varot efektīvi izslēgt no aizdomās turēto loka ne tikai attiecībā uz vienu, bet, iespējams, pat vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, turklāt noteiktais DNS profils varot tikt operatīvi izmantots, piemēram, meklējot pazudušu personu.

Šādu viedokli pauda arī Ministru kabinets, Tieslietu ministrija, Ģenerālprokuratūra un Valsts policija. Arī Satversmes tiesa tam pievienojas.

23.3.1. Satversmes tiesa atzinusi, ka ir spēkā šādi vispārīgi personas datu aizsardzības principi: tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte.

Tiesiskums ietver sevī nosacījumu, ka personas datu izmantošana un nodošana izmantošanai citiem mērķiem nekā tie, kuriem dati sākotnēji iegūti, var notikt tikai ar personas piekrišanu vai arī uz likuma pamata. Taisnīguma princips prasa, lai informācijas iegūšana un apstrāde notiktu tādā veidā, kas izslēgtu nesamērīgu iejaukšanos datu subjektu privātumā, autonomijā un integritātē. Minimalitātes princips paredz, ka personas datu apstrāde ir aizliegta, ja vien nav nepieciešams sasniegt nozīmīgus un iepriekš skaidri noteiktus datu apstrādes mērķus. Anonimitāte nozīmē to, ka informācijas sasaistīšana ar konkrētu datu subjektu ir kļuvusi neiespējama (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu*).

ECT atzinusi, ka valsts ir tiesīga uzglabāt tikai tādu personas datu apjomu, kas atbilst datu apstrādes leģitīmajam mērķim, un pieprasa pietiekamu tiesību aizsardzības līdzekļu esamību, norādot, ka to pietiekamība ir atkarīga no glabājamo personas datu apjoma, glabāšanas ilguma, datu iznīcināšanas un izmantošanas noteikumiem (*sk. ECT 2001. gada 25. septembra sprieduma lietā „P.G. and J.H. v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 4478798, 44.-47. punktu un 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 103. un 107. punktu*).

Eiropas Savienības Padome norādījusi dalībvalstīm uz nepieciešamību ievērot atbilstošus personas datu aizsardzības noteikumus, veicot savstarpēju personas datu apmaiņu. Pamatlēmumā atzīts, ka kompetentās iestādes var vākt personas datus tikai konkrētiem, precīzi formulētiem un likumīgiem mērķiem saistībā ar to pienākumiem un datus var apstrādāt tikai tam mērķim, kuram tie iegūti. Tajā arī uzsvērts, ka dalībvalstīm būtu jānodrošina datu subjekta informēšana par to, ka viņa personas dati var tikt vākti, apstrādāti vai nosūtīti citai dalībvalstij [*sk. Eiropas Savienības Padomes Pamatlēmuma 2008/977/TI (2008. gada 27. novembris) par tādu personas datu aizsardzību, ko apstrādā, policijas un tiesu iestādēm sadarbojoties krimināllietās, preambulas 27. punktu un 3. panta 1. punktu*]. Attiecībā uz datu apstrādi pamatlēmums neliedz dalībvalstīm noteikt vēl stingrākus pasākumus personas datu aizsardzībai nekā tajā paredzētie, tomēr uzsver nepieciešamību nodrošināt to, ka jebkuri personas

dati, ar kuriem dalībvalstis apmainās savā starpā, tiek apstrādāti likumīgi un atbilstoši pamatprincipiem.

Tādējādi, vērtējot personai radītās nelabvēlīgās sekas, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai apstrīdētās normas atbilst šiem datu aizsardzības principiem.

Apstrīdētās normas paredz DNS profila izmantošanu tikai atbilstoši DNS likuma mērķim, proti, DNS nacionālās datu bāzes veidošanai. DNS likums paredz, ka DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujамie dati ir izmantojami noziedzīgu nodarījumu atklāšanā, pazudušu personu meklēšanā un neatpazītu liķu (liķa materiālu) identificēšanā.

Satversmes tiesa atzinusi, ka apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība.

Saskaņā ar DNS likuma 10. pantu DNS nacionālajā datu bāzē tiek iekļauts aizdomās turētās personas vārds un uzvārds, personas kods (vai dzimšanas datums), valstiskā piederība un DNS profils, krimināllietas numurs, tās iestādes nosaukums, kurā izņemts salīdzināmais paraugs, un tās personas vārds un uzvārds, kura šo paraugu izņēmusi. Līdz ar to tiek glabāts tāds informācijas apjoms, kāds objektīvi nepieciešams DNS profila identificēšanai.

Saskaņā ar DNS likuma 15. pantu DNS nacionālajā datu bāzē esošie aizdomās turēto personu DNS profili un citas ziņas ir ierobežotas pieejamības informācija. DNS likuma 16. pants noteic, ka tiesības pieprasīt ziņas no DNS nacionālās datu bāzes ir vienīgi izmeklēšanas iestādēm ar prokurora piekrišanu, prokuratūras iestādēm un tiesām pirmstiesas kriminālprocesa veikšanai, lietu uzskaitīšanai un iztiesāšanai. Informācija ārvalstu tiesībaizsardzības iestādēm arī var tikt izsniegta tikai šiem mērķiem (*sk. arī Eiropas Savienības Padomes 2001. gada 25. jūnija rezolūcijas „Par DNS analīžu rezultātu apmaiņu” preambulas 9. rindkopu*).

Noteiktā un uzglabātā DNS profila subjekts tiek anonimizēts ar sistēmas izveidota šifrējuma palīdzību, tādējādi nodrošinot viņa aizsardzību. Turklāt DNS profils kodētā (datorlasāmā) veidā tiek uzglabāts atsevišķi no informācijas, pēc kuras to var identificēt un kura noteikta DNS likuma 10. pantā. Tādējādi tiek nodrošināta datu anonimitāte (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 56. lpp.*).

DNS nacionālajā datu bāzē tiek glabāti precīzi dati. Lai izslēgtu iespējamās kļūdas vai neprecizitātes, informācija DNS nacionālajā datu bāzē tiek ievadīta divas reizes. Lai detalizēti fiksētu jebkuras darbības ar datiem, datu ievade, rediģēšana un piekļuve datiem tiek reģistrēta, norādot katras manipulācijas laiku un datumu (*sk. turpat*).

Kamēr persona ir aizdomās turētā statusā kriminālprocesā, DNS profila noteikšana atbilstoši DNS likuma 1. panta 6. punktam, 4. pantam, 10. pantam un Noteikumu Nr. 620 2. punktam atbilst personas datu aizsardzības principiem, proti, tiesiskumam, taisnīgumam, minimalitātei un anonimitātei. Līdz ar to sabiedrības ieguvums no šīm apstrīdētajām normām ir lielāks nekā personas tiesībām noteiktais ierobežojums.

Tādējādi minētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un atbilst Satversmes 96. pantam.

23.3.2. DNS likuma 18. panta pirmā daļa noteic DNS profilu un ziņu glabāšanas termiņu, citastarp attiecībā uz aizdomās turētām personām, gadījumos, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turētu vai apsūdzētu uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums. Datu subjektam šajā normā noteikto apstākļu iestāšanās gadījumā ir paredzētas tiesības pieprasīt, lai viņa personas dati nekavējoties tiktu dzēsti no DNS nacionālās datu bāzes.

Lietā jau konstatēts, ka personas kriminālprocesuālais statuss ir vienīgais kritērijs tās DNS profila glabāšanai uz apstrīdēto normu pamata. Satversmes tiesa konstatē, ka atbilstoši DNS likuma 18. panta pirmajai daļai gadījumā, kad vairs nav tiesiska pamata personas DNS profila glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē, bet no personas nav saņemts iesniegums par datu dzēšanu, šīs personas sensitīvie dati joprojām tiek glabāti, kaut arī tā vairs nav aizdomās turētā persona.

Pēc personas kriminālprocesuālā statusa maiņas, proti, gadījumā, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turētu uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums, zūd likumā noteiktais pamats, uz kura personas

pamattiesības tika ierobežotas legītīmā mērķa sasniegšanai. Tāpēc attiecībā uz šādiem gadījumiem valstij ir pienākums noteikt tādu tiesisko regulējumu, kas paredzētu kritērijus personas tiesību atjaunošanai to sākotnējā apjomā.

Tiesas sēdē tika atzīts, ka nav noteikta kārtība, kādā no personas iegūtais bioloģiskais materiāls tiek glabāts un iznīcināts pēc tam, kad ir ģenētiski izpētīts. Nav arī tāda kontroles mehānisma, kas ļautu personai pašai vai ar neatkarīgas institūcijas starpniecību pārliecināties par to, ka tās sensitīvie dati, tostarp izņemtais bioloģiskais materiāls, ir iznīcināti vai dzēsti un netiek izmantoti mērķiem, kas nav atzīstami par legītīmiem. Satversmes tiesa arī norāda, ka DNS likuma 18. panta pirmā daļa nenoteic, cik ilgā laikā pēc personas pieprasījuma saņemšanas tās dati no DNS nacionālās datu bāzes tiek dzēsti. Tāpat valstij nav noteikts pienākums apturēt DNS profila noteikšanas procedūru gadījumā, kad tās laikā personai ir atcelts attiecīgais kriminālprocesuālais statuss un vairs nav tiesiska pamata noteikt tās DNS profilu glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē. Nav noteikts arī izņemtā bioloģiskā materiāla glabāšanas termiņš un iznīcināšanas kārtība.

Satversmes tiesa nevar piekrist Saeimas paustajam viedoklim, ka personas nevēršanās ar iesniegumu par tās datu dzēšanu no DNS nacionālās datu bāzes uzskatāma par piekrišanu šo datu glabāšanai. Satversmes tiesa norāda, ka viena no Eiropas Savienības dalībvalstu datu aizsardzības reformas prioritātēm ir labāka personu pamattiesību nodrošināšana, īpaši datu aizsardzības jomā. Ņemot vērā personas bioloģiskā materiāla un DNS profila sensitīvo dabu, likuma subjektiem nepieciešams noteikt tādus pienākumus, kas nodrošinātu to, ka personas sensitīvie dati bez likumā noteiktā pamata netiek uzglabāti. DNS likumā šādi pienākumi nav noteikti.

ECT judikatūrā uzsvērts, ka Konvencijas 8. pants uzliek valsts institūcijām ne vien negatīvu pienākumu atturēties no jebkādas nepamatotas iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, bet arī pozitīvu pienākumu veikt nepieciešamās darbības šo tiesību aizsardzībai (*sk. ECT 1985. gada 26. marta sprieduma lietā „X and Y v. the Netherlands”, pieteikums Nr. 8978/80, 23. punktu*). Līdz ar to likumdevējam ir jāizveido tāds personas datu aizsardzības mehānisms, kas nodrošinātu to glabāšanas noteikumu pilnīgu atbilstību

paredzētajam datu apstrādes mērķim. Satversmes tiesa uzskata, ka attiecībā uz aizdomās turētu personu bioloģiskā materiāla un DNS profila glabāšanas un dzēšanas noteikumiem likumdevējs savu pienākumu nav izpildījis.

Tādējādi personai, kura bijusi aizdomās turētais kriminālprocesā, pēc šā statusa atcelšanas nav nodrošinātas visas nepieciešamās garantijas attiecībā uz tās sensitīvo datu dzēšanu, lai gan šo datu glabāšanai vairs nav likumā noteikta pamata.

Līdz ar to personas tiesībām noteiktais ierobežojums ir lielāks nekā sabiedrības ieguvums un DNS likuma 18. panta pirmajā daļā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav samērīgs.

Tādējādi DNS likuma 18. panta pirmā daļa, ciktāl tā attiecas uz aizdomās turētajām personām, neatbilst Satversmes 96. pantam.

24. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Minētā norma Satversmes tiesai piešķir plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Lemjot par brīdi, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā ne vien pieteikuma iesniedzēju, bet arī citu personu tiesības un intereses. Turklāt apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu nedrīkst radīt jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu un 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 26. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa ņem vērā to, ka apstrīdēto normu tūlītēja atcelšana, kamēr nav stājies spēkā jauns normatīvais regulējums, nav iespējama, jo tādā gadījumā pēc DNS profila noteikšanas glabātie aizdomās turēto personu bioloģiskie materiāli būtu nekavējoties iznīcināmi, bet jaunu bioloģisko materiālu iegūšana nebūtu iespējama līdz jauna normatīvā regulējuma pieņemšanai. Tādējādi tiktu apdraudēta sabiedrības drošība.

Šādā situācijā ir nepieciešams un pieļaujams, ka Satversmei neatbilstošās normas vēl noteiktu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam pieņemt jaunu tiesisko regulējumu, kas nodrošinātu aizdomās turēto personu sensitīvo datu aizsardzību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 3. punktu un 2010. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2009-69-03 16. punktu*). Ievērojot to, ka jaunā tiesiskā regulējuma izstrādāšanai un pieņemšanai likumdevējam nepieciešams saprātīgs laika posms, apstrīdētās normas šajā gadījumā nevar atzīt par spēkā neesošām no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.-32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1) izbeigt tiesvedību lietā daļā par DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 2. punkta un Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 13. punkta tiktāl, ciktāl tie attiecas uz aizdomās turētām personām, atbilstību Satversmes 96. pantam;

2) atzīt DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 6. punktu, 4. pantu, 10. pantu un Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 2. punktu tiktāl, ciktāl tie attiecas uz aizdomās turētām personām, par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam;

3) atzīt DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 18. panta pirmo daļu tiktāl, ciktāl tā attiecas uz aizdomās turētām

personām, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un spēkā neesošu no 2017. gada 1. janvāra.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš